

พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒

ฉบับแปลเป็นไทยและอังกฤษ

BUDDHIST PROVERBS BOOK II

In Thai and English

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์ถวายเป็นราชพลีธรรมบรรณาการ

ในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ

ะศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

ณ พระเมรุมาศ สนามหลวง

๒๒ เมษายน ๒๔๙๙

พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒

กรรมการกองตำรามหามกุฏราชวิทยาลัยรวบรวมและแปล
เป็นภาษาไทย

พระมหาสมฤทธิ์ สมิทฺธิ
ศาสนศาสตรบัณฑิต วัดบรมนิวาส
เขียนเป็นอักษรโรมัน และแปลเป็นภาษาอังกฤษ

พิมพ์ครั้งแรก ๒๔๙๙

BUDDHIST PROVERBS

BOOK II

Compiled and translated into Thai

by

The Text Committee of Mahamakuta Rajavidyalaya

and

Put into Roman Characters and translated into English

by

Phra Maha Somriddhi Samiddhi

of Wat Paramanivasa, Bangkok.

First edition B. E. 2499 (1956)

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

คำนำ

ในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง ในเดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๙ นี้ มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีความปรารถนาจะพิมพ์หนังสือถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า โดยเสด็จพระราชกุศล ในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพครั้งนี้ จึงได้เลือกเรื่องพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒ จัดพิมพ์ถวายเป็นราชพลีธรรมบรรณาการ

พุทธศาสนสุภาษิต เป็นข้อภาษิตต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแสดงแนวทางปฏิบัติโดยปริยายต่าง ๆ ดังที่ได้จัดไว้เป็นหมวด ๆ ทุก ๆ บทมีอรรถสมบูรณ์ อาจที่จะใช้เป็นคติธรรมประจำใจ และอาจที่จะใช้เป็นบทกระทู้สำหรับอธิบายขยายความหรืออ้างอิงเป็นหลักฐานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งหมดมี ๓ เล่ม ทางองค์การศึกษาแห่งคณะสงฆ์ใช้เป็นหลักสูตรในวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม นักธรรมและธรรมศึกษา ตรี—โท—เอก

เพื่อให้หนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้เป็นประโยชน์โดยกว้างขวาง พระภิกษุผู้เป็นศาสนศาสตรบัณฑิตแห่งสภาการศึกษา ฯ ๓ รูป ได้มีอุตสาหะพยายามแปลเป็นภาษาอังกฤษรูปละ ๑ เล่ม และได้พิมพ์เล่ม ๑ แล้วในครั้งนี้จึงเลือกเล่ม ๒ ซึ่งพระมหาสมฤทธิ์ สมิทฺธิ เป็นผู้แปล ขึ้นพิมพ์ถวายเป็นครั้งแรก เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณที่ได้มีแก่มูลนิธิ

และเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อันเป็นมูลฐานแห่งสันติ ซึ่งเป็นที่ปรารถนาของประชาชาติทั่วไป.

มหามกุฏราชวิทยาลัย ขออุทิศส่วนกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้ว ตลอดจนถึงส่วนกุศลที่เกิดจากการพิมพ์หนังสือนี้ ถวายเป็นราชพลีธรรมบรรณาการ เพื่อสัมฤทธิ์สุภวิบากอิฏฐวิบุลมนุญผล แด่สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมพระราชประสงค์จงทุกประการ เทอญ.

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

เมษายน ๒๔๙๙

Preface

On the occasion of the cremation of Her Majesty the late Queen Grand-mother "Somdech Phra Srisavarindira Paramarajadevi Phra Phanvassa Ayyikachow" at the royal crematorium, Phra Meru Ground, on April 22nd B. E. 2499 (1956), the Foundation of Mahamakuta Rajavidyalaya under royal patronage, with a view to participating with His Majesty the King in his meritorious activities, has selected the second volume of Buddhist proverbs for distribution.

This series of three volumes of Buddhist proverbs (in Thai) have been used as text-books for Buddhist essays in the first, second and third grade of Ecclesiastical education in Thailand. Each volume was divided into groups or sections according to the respective suggestions of the stanzas therein. Each stanza, however, is complete in itself, which makes it a handy reference as well as a selected motto for everyone.

In order that the series may be better known and may also be of some benefit to the English-reading public, they were assigned to three of the Order-graduates of the Mahamakuta Academy for their translation, each taking up one of the three volumes. Since the first volume was lately brought out to the public, the second one, translated by Phra Maha Somriddhi Samiddhi of Wat Paramanivasa, Bangkok, was respectively chosen for the occasion. This is to serve as a reverent and grateful acknowledgment of Her Majesty the late Queen Grand-mother's graciousness to the Foundation and also to enhance the practical side of Buddhism which will bring about that longed-for peace to mankind.

To Her Majesty the late Queen Grand-mother "Somdech Phra Srisavarindira Paramarajadevi Phra Phanvassa Ayyikachow," the previously accumulated merit as well as any obtained from bringing out for distribution this second volume of the Buddhist Proverbs, is humbly dedicated.

May they be for Her Majesty's excellent and eternal blessings.

The Foundation of Mahamakuta Rajavidyalaya,

Bangkok.
April 12, B. E. 2499 (1956).

คำชี้แจง

หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต มี ๓ เล่ม ใช้เป็นหลักสูตรสำหรับนักธรรม ชั้นตรี, โท และเอก ตามลำดับ เล่มแรก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรวบรวมและแปล เล่มที่ ๒ และเล่มที่ ๓ คณะกรรมการกองตำรามหามกุฏราชวิทยาลัย รวบรวมและแปล.

เมื่อตั้งสภาการศึกษาขึ้น อบรมภิกษุสามเณรในรูปมหาวิทยาลัยพุทธศาสนา สภาการศึกษาจึงมอบหมายให้ภิกษุสามเณรผู้สำเร็จการศึกษาชั้นสูง จะรับปริญญาตรี ได้ช่วยกันแต่งและแปลตำราต่าง ๆ ดังได้ทำมาแล้วในรุ่นแรก ครั้นถึงรุ่นที่ ๒ ได้มอบให้พระมหาประยงค์ กิตฺติธโร วัดราชประดิษฐ์ฯ พระมหาสมฤทธิ์ สมิทฺธิ วัดบรมนิวาส และพระมหาธำรง คุณนฺธโร วัดเทพศิรินทราวาส รับหน้าที่แปลหนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑,๒ และ ๓ ตามลำดับ เป็นภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งให้เขียนภาษาบาลีเป็นอักษรโรมันพิมพ์กำกับไว้ด้วย.

เมื่อนักศึกษาทั้ง ๓ รูป จัดทำคำแปลและเขียนอักษรโรมันสำเร็จแล้ว สภาการศึกษาจึงได้มอบให้คุณศิริ พุธศุกร อาจารย์สอนภาษาอังกฤษ ผู้มีความรู้ภาษาบาลีและพระพุทธศาสนา เป็นผู้ตรวจแก้ทั้งคำแปลและอักษรโรมัน. เล่มที่ ๑ ได้จัดพิมพ์ไปแล้ว คราวนี้จึงจัดพิมพ์เล่มที่ ๒ ซึ่งพระมหาสมฤทธิ์ สมิทฺธิ วัดบรมนิวาส เป็นผู้แปล.

และเมื่อปรารภที่จะพิมพ์ใช้เป็นตำราถาวรต่อไป ทางสภาการศึกษาจึงขอให้ข้าพเจ้าตรวจแก้อีกครั้งหนึ่ง. โดยเหตุที่ คุณศิริ พุธศุกร เป็นผู้แก้ไขมาแต่เดิม ข้าพเจ้าจึงเชิญคุณศิริให้มาร่วมพิจารณาด้วย โดยอ่านสอบทานทุกตัวอักษร และพยายามแก้ไขให้คำแปลภาษาอังกฤษใกล้เคียงกับความในภาษาบาลีให้มากเท่าที่จะทำได้. ในการนี้คุณศิริ พุธศุกร ได้ช่วยเป็นธุระร่วมมือด้วยอย่างเป็นประโยชน์ยิ่ง ทั้งในการแก้ไขและในการตรวจปรู๊ฟ ซึ่งต้องใช้เวลาประชุมกันเกือบทุกวันเป็นเวลาเดือนเศษ.

เพื่อที่จะให้ท่านผู้อ่าน ได้ทราบรายละเอียดบางประการ ในปัญหาเรื่องจัดทำหนังสือนี้ จึงขอชี้แจงไว้ในที่นี้ด้วยเป็นข้อ ๆ คือ:—

๑. เฉพาะพระพุทธภาษิตข้อแรก อาจทำให้คนเข้าใจผิดว่า สอนให้เห็นแก่ตัวจนไม่นึกถึงประโยชน์คนอื่น จึงต้องเพิ่มเติมคำอธิบายเล่าเรื่องมูลเหตุที่ตรัสเตือนให้เร่งปฏิบัติธรรมะ ไม่ใช่มัวแต่พูดกัน.

๒. คำแปลฉบับภาษาอังกฤษ ในบางกรณีชัดกว่าภาษาไทย เพราะในภาษาไทยแปลทับศัพท์ไว้ ซึ่งผู้ไม่คุ้นกับศัพท์ทางศาสนาอาจไม่เข้าใจดีนัก แต่เมื่ออ่านเทียบเคียงกันจะเข้าใจชัดขึ้น. ขอยกตัวอย่างดังนี้:—

ข้อ ๕๒. "คนมีตัณหาเป็นเพื่อนสอง ท่องเที่ยวอยู่สู่ความเป็นอย่างนี้ และความเป็นอย่างอื่นสิ้นกาลนาน ไม่ล่วงพ้นสงสารไปได้"

๕๒ "Long is the wandering over the states of being this and being that, when a person is befriended by craving. Never can he go beyond the cycle of rebirths."

คำว่า ตัณหา เมื่อแปลว่า craving และสังสาร แปลว่า the cycle of rebirths ความก็ชัดขึ้น เพราะบางครั้ง คำว่า ตัณหา คนเข้าใจเพียงเรื่องกามารมณ์ และคำว่า สงสาร เข้าใจไปในทางเอ็นดูเห็นอกเห็นใจ แต่ความหมายในทางพระพุทธศาสนา ตัณหา หมายถึงความทะยานอยากทุกชะนิด และสังสาร หมายถึงความเวียนว่ายตายเกิด.

ในข้อ ๖๔ คำว่า นามกาย อาจทำให้เข้าใจไปว่า จิตกับกาย ความจริงหมายถึง กลุ่มแห่งธรรมที่เป็นฝ่ายจิตใจ (มีเวทนา ความรู้สึก สุขทุกข์ สัญญา ความจำ เป็นต้น) คือ กาย ในที่นี้ไม่ได้แปลว่าร่างกาย หากแปลว่า กอง, กลุ่ม หรือ หมวด, หมู่ เมื่ออ่านดูฉบับแปลเป็นอังกฤษ ที่ว่า mental compound ก็พอจะเห็นความหมายขึ้นมาบ้าง.

ในข้อ ๖๕ คำว่า "อินทรีย์ของมนุษย์ มีอยู่เพื่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ คือที่ไม่รักษา ไม่เป็นประโยชน์ ที่รักษาจึงเป็นประโยชน์" นั้น เนื่องจากหนังสือนี้เป็นหลักสูตรสำหรับนักธรรมชั้นโท การแปลศัพท์อินทรีย์ จึงไม่ยุ่งยากสำหรับนักศึกษา แต่สำหรับคนทั่วไป อาจจะไม่ชัดพอ เมื่ออ่านฉบับอังกฤษที่ว่า

"Human sense-organs can be either useful or useless.

Those uncontroled are useless while those controled are useful." ดังนี้ ความก็ชัดขึ้น ว่า อินทรีย์ ในที่นี้หมายถึงเครื่องรับรู้ทางประสาทสัมผัส มีตา หู เป็นต้น.

อนึ่ง การแปลพุทธศาสนสุภาษิต เป็นภาษาอังกฤษนี้ เป็นการแปลใหม่หมด มิได้ใช้วิธีคัดลอกจากที่ฝรั่งแปลไว้ แม้จะคัดลอกก็ทำไม่ได้สะดวก เพราะเป็นสุภาษิตที่คัดมาจากพระไตรปิฎกหลายเล่ม ไม่ใช่จากเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ฉะนั้น จึงถือได้ว่า เป็นงานริเริ่มของคนไทย ในการแปลภาษาบาลีเป็นอังกฤษ ซึ่งทางสภาการศึกษาจะได้ส่งเสริมให้มีการแปลมากขึ้นในโอกาสต่อไป.

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบางบทที่ฝรั่งแปลไว้ มาเทียบกับฉบับที่แปลในหนังสือนี้ ฉบับที่ฝรั่งแปล ได้เลือกสำนวนของ F. Max Muller ในหนังสือ Sacred Books of the East เล่ม ๑๐.

ข้อ ๓๖

ฉบับ แมกซมึลเลอร์

"Not a mother, not a father will do so much, nor any other relatives; a well-directed mind will do us greater service."

ฉบับ ไทยแปล

"A well-directed mind makes a man better than his parents or relatives can do to him."

ข้อ ๑๕๙

ฉบับ แมกซมึลเลอร์

"Not in the sky, not in the midst of the sea, not if we enter into the cliffs of the mountians, is there known

a spot in the whole world where death could not overcome (the mortal)."

ฉบับ ไทยแปล

"Not in the sky, nor in the middle of the sea, nor in a cave of a mountain can be found a place where a mortal cannot be overcome by death."

ในการพิมพ์คราวนี้ ได้นำฉบับแปลภาษาไทยมาลงกำกับไว้คู่กับภาษาอังกฤษ เป็นโอกาสที่จะได้อ่านเทียบเคียง ทั้งฉบับโรมันและฉบับแปล.

โดยเหตุที่การจัดพิมพ์และตรวจปรู๊ฟมีเวลาจำกัดมาก ความบกพร่องต่าง ๆ จึงอาจมีขึ้นได้ ซึ่งหวังว่าจะได้รับอภัย.

อนึ่ง ถ้าท่านผู้ใดพบข้อผิดพลาดหรือไม่เห็นด้วย จะกรุณาทักท้วงไป ก็จะขอรับไว้พิจารณาด้วยความยินดี และขอบพระคุณยิ่ง.

สุชีพ ปุญญานุภาพ

๗ เมษายน ๒๔๙๙

บัญชีเรื่อง

CONTENTS

พุทธศาสนสุภาษิต

เล่ม ๒

BUDDHIST PROVERBS

BOOK II

พุทธศาสนสุภาษิต

เล่ม ๒

---

๑. อัตตวัคค์ คือหมวดตน

๑. อตฺตทตฺถํ ปรตฺเถน พหุนาปิ น หาปเย
อตฺตทตฺถมภิญฺญาย สทตฺถปสุโต สิยา.

บุคคลไม่ควรพร่าประโยชน์ของตน เพราะประโยชน์ผู้อื่นแม้มาก รู้จักประโยชน์ตนแล้ว พึงขวนขวายในประโยชน์ของตน.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๗.

[พระพุทธภาษิตนี้ ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลาย ให้ขวนขวายในการปฏิบัติธรรมะ ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ตนอันสำคัญ เมื่อช่วยตัวเองให้ตรัสรู้ธรรมะได้แล้ว ย่อมเป็นประโยชน์ที่จะช่วยผู้อื่น.]

๒. อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺญมนุสาสติ
สุทนฺโต วต ทเมถ อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม.

พึงทำตนเหมือนอย่างที่สอนผู้อื่น ผู้ฝึกดีแล้ว ควรฝึกผู้อื่น เพราะได้ยินว่าตนฝึกได้ยาก.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๖.

BUDDHASĀSANASUBHĀSITA

SECTION II

---

1. ATTAVAGGA – SECTION OF SELF.

1. Attadatthaṃ paratthena
bahunāpi na hāpaye
attadatthamabhiññāya
sadatthapasuto siyā.

Let no man neglect his own profit (spiritual development) for the sake of others, however important they may be- Realizing what is for one's own profit, let him attend to it earnestly.

(This stanza was given by the Lord Buddha when groups of his disciples after learning from him that he would utterly pass away (parinibbāna) within three months gathered together consulting each other "what can we do, what can we do." They spent their times in this way neglecting their daily practice of concentration and meditation. When the Lord knew this he then warned them to attend to their daily practice for spiritual development.)

2. Attānañce tathā kayirā
yathaññamanusāsati
sudanto vata dametha
attā hi kira duddamo.

Behave yourself as you instruct others. Train yourself first before training others, for it is difficult to train one's own self.

๓. อตฺตานเมว ปฐมํ ปฏิรูเป นิเวสเย
อถญฺญมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิโต.

บัณฑิตตั้งตนไว้ในคุณอันสมควรก่อน พร่ำสอนผู้อื่นภายหลัง จึงไม่มัวหมอง.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๖.

๒. อัปปมาทวัคค์ คือหมวดไม่ประมาท

๔. อปฺปมตฺโต ปมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พหุชาคโร
อพลสฺสํว สีฆสฺโส หิตฺวา ยาติ สุเมธโส.

คนมีปัญญาดี ไม่ประมาทในเมื่อผู้อื่นประมาท ตื่นอยู่ในเมื่อผู้อื่นหลับ ย่อมละ (คนโง่) ไป เหมือนม้ามีเท้าเร็ว ละม้าไม่มีกำลังไปฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๘,๑๙.

๕. อุฏฺฐานวโต สติมโต สุจิกมฺมสฺส นิสมฺม การิโน
สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ.

ยศย่อมเจริญ แก่ผู้มีความหมั่น มีสติ มีการงานสะอาด ใคร่ครวญแล้วทำ ระวังดีแล้ว เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๘.

3. Attānameva paṭhamaṃ
paṭirūpe nivesaye
athaññamanusāseyya
na kilisseyya paṇḍito.

Let a wise man establish himself on the proper Path first, then he may instruct others. Such a wise man should not blemish himself.

2. APPAMĀDAVAGGA—SECTION OF CARELESSNESS.

4. Appamatto pamattesu
suttesu bahujāgaro
abalassaṃva sīghasso
hitvā yāti sumedhaso.

Being watchful among careless persons, awake among those sleeping, the wise man advances like a strong horse, leaving behind him the weakling.

5. Uṭṭhānavato satimato
sucikammassa nisammakārino
saññatassa ca dhammajīvino
appamattassa yasobhivaḍḍhati.

There is a steady increase in the reputation of him who is energetic, mindful, blameless in deeds, who is careful in his ations, and who is self-controlled, righteous in living and also earnest.

๖. มา ปมาทมนุยุญฺเชถ มา กามรติสนฺถวํ
อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ ปรมํ สุขํ.

อย่าประกอบความประมาท อย่าทำความสนิทสนมด้วยอำนาจความยินดีในกาม เพราะผู้ไม่ประมาท เพ่งพินิจ ย่อมถึงบรมสุข.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๓๖.

๓. กมฺมวคฺค คือหมวดกรรม

๗. อติสีตํ อติอุณฺหํ อติสายมิทํ อหุ
อิติ วิสฺสฏฺฐกมฺมนฺเต อตฺถา อจฺเจนฺติ มาณเว.

ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลยคนผู้ทอดทิ้งการงาน ด้วยอ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก เวลาเย็นแล้ว.

(พุทฺธ) ที. ปาฏิ. ๑๑/๑๙๙.

๘. อถ ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโล น พุชฺฌติ
เสหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ อคฺคิทฑฺโฒว ตปฺปติ.

คนพาลมีปัญญาทราม ทำกรรมชั่วอยู่ก็ไม่รู้สึก ย่อมเดือดร้อน เพราะกรรมของตน เหมือนถูกไฟไหม้.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๓.

6. Mā pamādamanuyuñjetha
mā kāmaratisanthavaṃ
appamatto hi jhāyanto
pappoti paramaṃ sukhaṃ.

Never be endowed with carelessness. Do not associate with sensuality. He who is watchful and has a concentrated mind will attain the highest bliss.

3. KAMMAVAGGA – SECTION OF ACTION.

7. Atisītaṃ atiuṇhaṃ
atisāyamidaṃ ahu
iti vissaṭṭhakammante
atthā accenti māṇave.

"Too cold, too hot, too late" can always be the excuses to those who do not want to work. They let their chance pass by.

8. Atha pāpāni kammāni
karaṃ bālo na bujjhati
sehi kammehi dummedho
aggidaḍḍhova tappati.

The wicked fool is unconscientious in his doing evil deeds. He will be tormented later on, as if being burnt, by the fruit of such evil deeds of his own.

๙. ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ
กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ.

บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๓๓๓.

๑๐. โย ปุพฺเพ กตกลฺยาโณ กตตฺโถ นาวพุชฺฌติ
อตฺถา ตสฺส ปลุชฺชนฺติ เย โหนฺติ อภิปตฺถิตา.

ผู้ใด อันผู้อื่นทำความดี ทำประโยชน์ให้ในกาลก่อน แต่ไม่รู้สึก (คุณของเขา), ประโยชน์ที่ผู้นั้นปรารถนาย่อมฉิบหาย.

(ทฬฺหธมฺมโพธิสตฺต) ขุ. ชา. สตฺตก. ๒๗/๒๒๘.

๑๑. โย ปุพฺเพ กตกลฺยาโณ กตตฺโถ มนุพุชฺฌติ
อตฺถา ตสฺส ปวฑฺฒนฺติ เย โหนฺติ อภิปตฺถิตา.

ผู้ใด อันผู้อื่นทำความดี ทำประโยชน์ให้ในกาลก่อน ย่อมรู้สึก (คุณของเขา) ได้ ประโยชน์ที่ผู้นั้นปรารถนาย่อมเจริญ.

(ทฬฺหธมฺมโพธิสตฺต) ขุ. ชา. สตฺตก. ๒๗/๒๒๘.

9. Yādisaṃ vapate bījaṃ
tādisaṃ labhate phalaṃ
kalyāṇakārī kalyāṇaṃ
pāpakārī ca pāpakaṃ.

One reaps whatever one has sown. Those who do good receive good and those who do evil reveive evil.

10. Yo pubbe katakalyāṇo
katattho nāvabujjhati
atthā tassa palujjanti
ye honti abhipatthitā.

He who does not realize the benefit done to him destroys all goodness he wishes for.

11. Yo pubbe katakalyāṇo
katattho manubujjhati
atthā tassa pavaḍḍhanti
ye honti abhipatthitā.

He who realizes the benefit done to him will have all the goodness he wishes for.

๑๒. โย ปุพฺเพ กรณียานิ ปจฺฉา โส กาตุมิจฺฉติ
วรุณกฏฺฐํ ภญฺโชว ส ปจฺฉา อนุตปฺปติ.

ผู้ใด ปรารถนาทำกิจที่ควรทำก่อน ในภายหลัง ผู้นั้น ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ดุจมาณพ (ผู้ประมาทแล้วรีบ) หักไม้กุ่มฉะนั้น.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๓.

๑๓. สเจ ปุพฺเพ กตเหตุ สุขทุกฺขํ นิคจฺฉติ
โปราณกํ กตํ ปาปํ ตเมโส มุญฺจเต อิณํ.

ถ้าประสบสุขทุกข์ เพราะบุญบาปที่ทำไว้ก่อนเป็นเหตุ ชื่อว่าเปลื้องบาปเก่าที่ทำไว้ ดุจเปลื้องหนี้ฉะนั้น.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. ปญฺญาส. ๒๘/๒๕.

๑๔. สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน วิหึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ.

ผู้ใด แสวงหาสุขเพื่อตน (แต่) เบียดเบียนสัตว์ผู้ต้องการสุขด้วยอาชญา ผู้นั้น ละ (ตาย) ไปแล้ว ย่อมได้สุข.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๒.

12. Yo pubbe karaṇīyāni
pacchā so kātumicchati
varuṇakaṭṭhaṃ bhañjova
sa pacchā anutappati.

One who wants to do afterwards what should be done first, remorses like the youth (in a fable) who breaks (carelessly) the branches of the varunia tree.

13. Sace pubbe katahetu
sukhadukkhaṃ nigacchati
porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ
tameso muñcate iṇaṃ.

Happiness and suffering experienced through the previous accumulated Kammas (action) are like the settling of the old accounts wherein one has to pay for the balance.

14. Sukhakāmāni bhūtāni
yo daṇḍena vihiṃsati
attano sukhamesāno
pecca so na labhate sukhaṃ.

All sentient beings are seekers after happiness. He who, for the sake of his own happiness, violates other persons, will never attain happiness afterwards.

๑๕. สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน น หึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส ลภเต สุขํ.

ผู้ใด แสวงหาสุขเพื่อตน ไม่เบียดเบียนสัตว์ผู้ต้องการสุขด้วยอาชญา ผู้นั้น ละ (ตาย) ไปแล้ว ย่อมได้สุข.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๒.

๔. กิเลสวัคค์ คือหมวดกิเลส

๑๖. กามา กฏุกา อาสีวิสูปมา เยสุ มุจฺฉิตา พาลา
เต ทีฆรตฺตํ นิรเย สมปฺปิตา หญฺญเต ทุกฺขิตา.

กามทั้งหลายเป็นของเผ็ดร้อน และเป็นดุจอสรพิษ เป็นที่หมกมุ่นแห่งชนพาล เขาต้องอัดแออยู่ในนรก ถึงทุกข์เดือดร้อนสิ้นกาลนาน.

(สุเมธาเถรี) ขุ. เถรี. ๒๖/๔๘๘.

๑๗. กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา จาสมาหิตา
น เต ธมฺเม วิรูหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต.

คนหลอกลวง กระด้าง พูดเพ้อ เจ้าเล่ห์ เชิดตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น ย่อมไม่งอกงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว.

(พุทฺธ) องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๓๔.

15. **Sukhakāmāni bhūtāni**
yo daṇḍena na hiṃsati
attano sukhamesāno
pecca so labhate sukhaṃ.

All sentient beings are seekers after happiness. He who does not violate other persons for the sake of his happiness will attain happiness afterwards.

4. KILESAVAGGA — SECTION OF PASSION.

16. **Kāmā kaṭukā āsīvisūpamā**
yesu mucchitā bālā
te dīgharattaṃ niraye
samappitā haññante dukkhitā.

Bitter and poisonous as a serpent's poison is sensual desire with which fools are infatuated. Crowded in hell, they have to spend their long, tortured lives there.

17. **Kuhā thaddhā lapā siṃgī**
unnaḷā cāsamāhitā
na te dhamme virūhanti
sammāsambuddhadesite.

Those who are deceitful, brusque, prone to babbling, tricky, insolent and have no self-control, cannot make any progress in following the Doctrine declared by the All-Enlightened One.

๑๘. โกธสฺส วิสมูลสฺส มธุรคฺคสฺส พฺราหฺมณ
วธํ อริยา ปสํสนฺติ ตญฺหิ เฉตฺวา น โสจติ.

พราหมณ์! พระอริยเจ้าย่อมสรรเสริญผู้ฆ่าความโกรธ ซึ่งมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน, เพราะคนตัดความโกรธนั้นได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๒๓๖.

๑๙. นิทฺทํ น พหุลีกเรยฺย
ชาคริยํ ภเชยฺย อาตาปี
ตนฺทึ มายํ หสํ ขิฑฺฑํ
เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสํ

ผู้มีความเพียรไม่พึงหลับมาก พึงเสพธรรมเครื่องตื่น พึงละความเกียจคร้าน มายา ความร่าเริง การเล่น และเมถุนพร้อมทั้งเครื่องประดับเสีย.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๕๑๕. ขุ. มหา. ๒๙/๔๕๗.๔๖๐.

๒๐. ปรวชฺชานุปสฺสิสฺส นิจฺจํ อุชฺฌานสญฺญิโน
อาสวา ตสฺส วฑฺฒนฺติ อารา โส อาสวกฺขยา.

อาสวะย่อมเจริญแก่คนที่เห็นแต่โทษผู้อื่น คอยเพ่งโทษ [ผู้อื่น] เป็นนิตย์ เขาไกลจากธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๔๙.

18. Kodhassa visamūlassa
madhuraggassa brāhmaṇa
vadhaṃ ariyā pasaṃsanti
tañhi chetvā na socati.

Anger has sweet tops born of poisoned roots. Blessed by the wise is he who, having killed that anger, never has to regret.

19. Niddaṃ na bahulīkareyya
jāgariyaṃ bhajeyya ātāpī
tandiṃ māyaṃ hasaṃ khiḍḍaṃ
methunaṃ vippajahe savibhūsaṃ.

Those who wish to burn up their passions must not indulge in sleeping, but must diligently associate themselves with watchfulness. They must also rid themselves of laziness, hypocrisy, merriment and all sensual pleasures together with their elements.

20. Paravajjānupassissa
niccaṃ ujjhānasaññino
āsavā tassa vaḍḍhanti
ārā so āsavakkhayā.

Latent passions always pile up in a fault-finder, who always complains of others' faults. Such a person is far from the extinction of his passions.

๒๑. ยทา ทฺวเยสุ ธมฺเมสุ ปารคู โหติ พฺราหฺมโณ
อถสฺส สพฺเพ สํโยคา อตฺถํ คจฺฉนฺติ ชานโต.

เมื่อใด พราหมณ์เป็นผู้ถึงฝั่งในธรรม ๒ อย่าง (สมถะและวิปัสสนา) เมื่อนั้น กิเลสเครื่องตรึงทั้งปวงของพราหมณ์ผู้รู้นั้น ย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๖๗.

๒๒. ยา กาจิมา ทุคฺคติโย อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ
อวิชฺชามูลกา สพฺพา อิจฺฉาโลภสมุสฺสยา.

ทุคติในโลกนี้และโลกหน้าทั้งหมด มีอวิชชาเป็นมูล มีอิจฉาและโลภะเป็นโครง.

(พุทฺธ) ขุ. อิติ. ๒๕/๒๕๖.

๒๓. เยน สลฺเลน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวติ.
ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ธาวติ น สีทติ.

บุคคลถูกลูกศรใดแทงแล้วย่อมแล่นไปทั่วทิศ ถอนลูกศรนั้นแล้วย่อมไม่แล่นและไม่จม.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๕๑๘ ขุ. มหา. ๒๙/๕๐๑.

21. Yadā dvayesu dhammesu
pāragū hoti brāhmaṇo
athassa sabbe saṃyogā
atthaṃ gacchanti jānato.

Whenever a Noble One reaches the shore (destination) of the 2 kinds of phenomena (Mundane & Supra-mundane), all his binding ropes of passion come to an end.

22. Yā kācimā duggatiyo
asmiṃ loke paramhi ca
avijjāmūlakā sabbā
icchā lobhasamussayā.

Rooted in ignorance is suffering in the present life and in the hereafter which is framed up by desire and greed.

23. Yena sallena otiṇṇo
disā sabbā vidhāvati
tameva sallaṃ abbuyha
na dhāvati na sīdati.

He who is shot by an arrow (of passion) has to run in all directions. Having taken it out, he no more runs nor sinks.

๒๔. โลโภ โทโส จ โมโห จ ปุริสํ ปาปเจตสํ
หึสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจสารํว สมฺผลํ.

โลภะ โทสะ โมหะ เกิดจากตัวเอง ย่อมเบียดเบียนผู้มีใจชั่ว ดุจขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. อิติ. ๒๕/๒๖๔. ขุ. มหา. ๒๙/๑๘.

๕. ขันติวัคค์ คือหมวดอดทน

๒๕. อตฺตโนปิ ปเรสญฺจ อตฺถาวโห ว ขนฺติโก
สคฺคโมกฺขคมํ มคฺคํ อารุฬฺโห โหติ ขนฺติโก.

ผู้มีขันติ ย่อมนำประโยชน์มาทั้งแก่ตนทั้งแก่ผู้อื่น, ผู้มีขันติชื่อว่าเป็นผู้ขึ้นสู่ทางเป็นที่ไปสวรรค์และนิพพาน.

ส. ม. ๒๒๒.

๒๖. เกวลานํปิ ปาปานํ ขนฺติ มูลํ นิกนฺตติ
ครหกลหาทีนํ มูลํ ขนติ ขนฺติโก.

ขันติ ย่อมตัดรากแห่งบาปทั้งสิ้น, ผู้มีขันติชื่อว่าย่อมขุดรากแห่งความติเตียนและการวิวาทเป็นต้นได้.

ส. ม. ๒๒๒.

24. **Lobho doso ca moho ca**
purisaṃ pāpacetasaṃ
hiṃsanti attasambhūtā
tacasāraṃva samphalaṃ.

Just as the bamboo is killed by its own fruit, so is a wicked person ruined by hatred, greed and delusion born of his own wicked mind.

5. KHANTIVAGGA — SECTION OF FORBEARANCE.

25. **Attanopi paresañca**
atthāvaho va khantiko
saggamokkhagamaṃ maggaṃ
āruḷho hoti khantiko.

He who has forbearance brings benefit to others as well as to himself. He is also treading on the path to heaven and to the extinction of passions.

26. **Kevalānampi pāpānaṃ**
khantī mūlaṃ nikantati
garahakalahādīnaṃ
mūlaṃ khanati khantiko.

Forbearance eradicates all evils. He who is equipped with forbearance uproots the unpleasant causes such as blame and quarrel.

๒๗. ขนฺติโก เมตฺตวา ลาภี ยสสฺสี สุขสีลวา
ปิโย เทวมนุสฺสานํ มนาโป โหติ ขนฺติโก.

ผู้มีขันติและมีเมตตา ย่อมเป็นผู้มีลาภมียศและมีสุขเสมอ, ผู้มีขันติ เป็นที่รักที่ชอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

ส. ม. ๒๒๒.

๒๘. สตฺถุโน วจโนวาทํ กโรติ เยว ขนฺติโก
ปรมาย จ ปูชาย ชินํ ปูเชติ ขนฺติโก.

ผู้มีขันติ ชื่อว่าทำตามคำสอนของพระศาสดา, และผู้มีขันติ ชื่อว่าบูชาพระชินเจ้าด้วยบูชาอันยิ่ง.

ส. ม. ๒๒๒.

๒๙. สีลสมาธิคุณานํ ขนฺติ ปธานการณํ
สพฺเพปิ กุสลา ธมฺมา ขนฺตฺยา เยว วฑฺฒนฺติ เต.

ขันติเป็นประธาน เป็นเหตุ แห่งคุณคือศีลและสมาธิ, กุศลธรรมทั้งปวงย่อมเจริญ เพราะขันติเท่านั้น.

ส. ม. ๒๒๒.

27. Khantiko mettavā lābhī
yasassī sukhasīlavā
piyo devamanussānaṃ
manāpo hoti khantiko.

He who is provided with forbearance and loving-kindness is always lucky, honoured and happy. He is also beloved and appreciated by divine and human beings.

28. Satthuno vacanovādaṃ
karotiyeva khantiko
paramāya ca pūjāya
jinaṃ pūjeti khantiko.

He who is endowed with forbearance is called the real follower of the Buddha. He is said to revere the Buddha with the highest kind of worship.

29. Sīlasamādhiguṇānaṃ
khantī padhānakāraṇaṃ
sabbepi kusalā dhammā
khantyāyeva vaḍḍhanti te.

Forbearance is the chief cause of all virtues such as morality and concentration. All other virtues increase with the development of forbearance.

๖. จิตตวคฺค์ คือหมวดจิตต์

๓๐. อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺส สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปฺลวปสาทสฺส ปญฺญา น ปริปูรติ.

เมื่อมีจิตต์ไม่ตั้งมั่น ไม่รู้พระสัทธรรม มีความเลื่อมใสเลื่อนลอย ปัญญาย่อมไม่บริบูรณ์.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๐.

๓๑. อปฺปมาณํ หิตํ จิตฺตํ ปริปุณฺณํ สุภาวิตํ
ยํ ปมาณํ กตํ กมฺมํ น ตํ ตตฺราวสิสฺสติ.

จิตต์เกื้อกูลที่อบรมดีเต็มที่แล้ว เป็นจิตต์หาประมาณมิได้, กรรมใดที่ทำแล้วพอประมาณ กรรมนั้นจักไม่เหลือในจิตต์นั้น.

(อรกโพธิสตฺต) ขุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๑.

๓๒. อานาปานสฺสติ ยสฺส อปริปุณฺณา อภาวิตา
กาโยปิ อิญฺชิโต โหติ จิตฺตมฺปิ โหติ อิญฺชิตํ.

อานาปานัสสติ (สติกำหนดลมหายใจออกและกลับ) อันผู้ใดไม่อบรมให้บริบูรณ์, ทั้งกายทั้งจิตต์ของผู้นั้นก็หวั่นไหว.

(สารีปุตฺต) ขุ. ปฏิ. ๓๑/๒๕๐.

6. CITTAVAGGA — SECTION OF THE MIND.

30. Anavaṭṭhitacittassa
saddhammaṃ avijānato
paripalvapasādassa
paññā na paripūrati.

There is no perfection of the wisdom of one who has a fluctuating mind, does not know the good doctrine and has a shaking faith.

31. Appamāṇaṃ hitaṃ cittaṃ
paripuṇṇaṃ subhāvitaṃ
yaṃ pamāṇaṃ kataṃ kammaṃ
na taṃ tatrāvasissati.

A well-wishing mind which is well-trained, made unlimited and complete has no limited Karma (action) left.

32. Ānāpānassati yassa
aparipuṇṇā abhāvitā
kāyopi iñjito hoti
cittampi hoti iñjitaṃ.

Restless are the body and mind on him whose concentration on the breaths is not yet made complete and cultivated.

๓๓. อานาปานสฺสติ ยสฺส ปริปุณฺณา สุภาวิตา
กาโยปิ อนิญฺชิโต โหติ จิตฺตมฺปิ โหติ อนิญฺชิตํ.

อานาปานัสสติ (สติกำหนดลมหายใจออกและกลับ) อันผู้ใดอบรมบริบูรณ์ดีแล้ว, ทั้งกายทั้งจิตต์ของผู้นั้นก็ไม่หวั่นไหว.

(สารีปุตฺต) ขุ. ปฏิ. ๓๑/๒๕๐.

๓๔. ทิโส ทิสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรินํ
มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร.

โจรกับโจรหรือไพรีกับไพรี พึงทำความพินาศให้แก่กัน, ส่วนจิตต์ที่ตั้งไว้ผิด พึงทำเขาให้เลวยิ่งกว่านั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๐.

๓๕. ทูรงฺคมํ เอกจรํ อสรีรํ คุหาสยํ
เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา.

ผู้ใด จักสำรวมจิตต์ที่ไปไกล เที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง มีถ้ำคือกายเป็นที่อาศัย, ผู้นั้น จักพ้นจากเครื่องผูกของมารได้.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๘,๒๐.

33. Ānāpānassati yassa
paripuṇṇā subhāvitā
kāyopi aniñjito hoti
cittampi hoti aniñjitaṃ.

Calm are the body and mind of him whose concentration on the breaths has been made complete and well-cultivated.

34. Diso disaṃ yantaṃ kayirā
verī va pana verinaṃ
micchāpaṇihitaṃ cittaṃ
pāpiyo naṃ tato kare.

A mis-directed mind causes a worse destruction than a robber or an enemy can do to each other.

35. Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ
asarīraṃ guhāsayaṃ
ye cittaṃ saññamessanti
mokkhanti mārabandhanā.

Being formless and encased in the body, the mind is a far and lone wanderer. He who can put a curb on it will be free from the bonds of Māra (the Evil One)

๓๖. น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเญ วาปิจ ญาตกา
สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร.

มารดาบิดาหรือญาติเหล่าอื่น ไม่พึงทำเหตุนั้นให้ได้, ส่วนจิตที่ตั้งไว้ดีแล้ว พึงทำเขาให้ดีกว่านั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๐.

๓๗. ผนฺทนํ จปลํ จิตฺตํ ทุรกฺขํ ทุนฺนิวารยํ
อุชุํ กโรติ เมธาวี อุสุกาโรว เตชนํ.

คนมีปัญญาทำจิตที่ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ให้ตรงได้ เหมือนช่างศรดัดลูกศรให้ตรงฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๘.

๓๘. ยถา อคารํ ทุจฺฉนฺนํ วุฏฺฐิ สมติวิชฺฌติ
เอวํ อภาวิตํ จิตฺตํ ราโค สมติวิชฺฌติ.

ฝนย่อมรั่วรดเรือนที่มุงไม่ดีฉันใด, ราคะ (ความกำหนัด) ย่อมรั่วรดจิตที่ไม่อบรมได้ฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๖.

36. Na taṃ mātā pitā kayirā
aññe vāpica ñātakā
sammāpaṇihitaṃ cittaṃ
seyyaso naṃ tato kare.

A well-directed mind makes a man better than his parents or relatives can do to him.

37. Phandanaṃ capalaṃ cittaṃ
durakkhaṃ dunnivārayaṃ
ujuṃ karoti medhāvī
usukārova tejanaṃ.

Always wavering and flitting, as well as unruly and stubborn is this mind. A wise man can still it just as a fletcher straightens his arrows.

38. Yathā agāraṃ ducchannaṃ
vuṭṭhi samativijjhati
evaṃ abhāvitaṃ cittaṃ
rāgo samativijjhati.

Just as rain leaks through an ill-thatched house, so lust leaks through an un-trained mind.

๓๙. โย จ สทฺทปริตฺตาสี วเน วาตมิโค ยถา
ลหุจิตฺโตติ ตํ อาหุ นาสฺส สมฺปชฺชเต วตํ.

ผู้ใด มักหวาดสะดุ้งต่อเสียง ดุจเนื้อสมันในป่า, ท่านเรียกผู้นั้นว่ามีจิตต์เบา, พรตของเขาย่อมไม่สำเร็จ.

(อญฺญตรภิกฺขุ) สํ. ส. ๑๕/๒๖๖.

๔๐. วาริโชว ถเล ขิตฺโต โอกโมกตอุพฺภโต
ปริผนฺทติทํ จิตฺตํ มารเธยฺยํ ปหาตเว.

จิตต์นี้ถูกยกขึ้นจากอาลัยคือกามคุณ เพื่อละที่ตั้งแห่งมารย่อมดิ้นรน เหมือนปลาถูกจับขึ้นจากน้ำโยนไปบนบกฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๕.

๔๑. สญฺญาย วิปริเยสา จิตฺตนฺเต ปริฑยฺหติ
นิมิตฺตํ ปริวชฺเชหิ สุภํ ราคูปสญฺหิตํ.

จิตต์ของท่านย่อมเดือดร้อน เพราะสำคัญผิด, ท่านจงเว้นนิมิตต์อันงามที่ยั่วความกำหนัดเสียเถิด.

(อานนฺท) สํ. ส. ๑๕/๒๗๗.

39. Yo ca saddaparittāsī
vane vātamigo yathā
lahucittoti taṃ āhu
nāssa sampajjate vataṃ.

He who is easily frightened at the sound like a jungle deer, is called the "light-minded". His ascetic observance is liable to failure.

40. Vārijo va thale khitto
okamokataubbhato
pariphandatidaṃ cittaṃ
māradheyyaṃ pahātave.

Like a fish taken out of its watery home and thrown onto the land, this mind, when parted with its haunts of sensual enjoyments in order to disregard Māra's influence, will give a desperate struggle.

41. Saññāya viparīyesā
cittante pariḍayhati
nimittaṃ parivajjehi
subhaṃ rāgūpasañhitaṃ.

Your mind is always consumed with your own misconception. Abstain from associating it with lustful influences.

๔๒. เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมีรติ
เอวํ นินฺทาปสํสาสุ น สมิญฺชนฺติ ปณฺฑิตา.

ภูเขาศิลาแท่งทึบ ไม่สะเทือนเพราะลมฉันใด, บัณฑิตย่อมไม่หวั่นไหวในเพราะนินทาและสรรเสริญฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๕.

๗. ทานวคฺค์ คือหมวดทาน

๔๓. อคฺคสฺมึ ทานํ ททตํ อคฺคํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ
อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ.

บุญอันเลิศย่อมเจริญแก่บุคคลผู้ให้ทานในปฏิคาหก (ผู้รับ) อันเลิศ, อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข กำลัง อันเลิศ ก็เจริญด้วย.

(พุทฺธ) ขุ. อิติ. ๒๕/๒๘๘.

๔๔. อคฺคทายี วรทายี เสฏฺฐทายี จ โย นโร
ทีฆายุ ยสวา โหติ ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชติ.

นรชนผู้ให้สิ่งที่ดี ที่เลิศ ที่ประเสริฐ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศ ในภพที่ตนเกิด.

(พุทฺธ) องฺ. ปญฺจก. ๒๒/๕๖.

42. **Selo yathā ekaghano**
vātena na samīrati
evaṃ nindāpasaṃsāsu
na samiñjanti paṇḍitā.

As a mountain of solid rock remains unshaken by the storm, so the wise man remains unmoved by praise or blame.

7. DĀNAVAGGA — SECTION OF CHARITY.

43. **Aggasmiṃ dānaṃ dadataṃ**
aggaṃ puññaṃ pavaḍḍhati
aggaṃ āyu ca vaṇṇo ca
yaso kitti sukhaṃ balaṃ

When one dispenses a charity to the excellent one, his excellent merit multiplies. So also are his age, complexion, rank, honour, happiness and strength.

44. **Aggadāyī varadāyī**
seṭṭhadāyī ca yo naro
dīghāyu yasavā hoti
yattha yatthūpapajjati.

In every birth he who gives out what is excellent, nicest and choicest will be endowed with long life and nobility.

๔๕. นีหเรถว ทาเนน ทินฺนํ โหติ สุนิพฺภตํ
ทินฺนํ สุขผลํ โหติ นาทินฺนํ โหติ ตํ ตถา.

พึงนำสมบัติออกด้วยการให้, วัตถุที่ให้แล้วย่อมเป็นอันนำออกดีแล้ว, วัตถุที่ให้แล้วย่อมมีสุขเป็นผล, ส่วนวัตถุที่ยังไม่ได้ให้นั้นย่อมไม่มีสุขเป็นผล.

(เทวตา) สํ. ส. ๑๕/๔๓.

๔๖. ปุพฺเพ ทานาทิกํ ทตฺวา อิทานิ ลภตี สุขํ
มูเลว สิญฺจิตํ โหติ อคฺเค จ ผลทายกํ.

บุคคลให้ทานเป็นต้นในปางก่อน ย่อมได้สุขในบัดนี้ เหมือนต้นไม้ถูกรดน้ำที่โคนแต่ให้ผลที่ยอดฉะนั้น.

สทฺทสารตฺถชาลินี.

๔๗. ยถา วาริวหา ปูรา ปริปูเรนฺติ สาครํ
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ.

ห้วงน้ำที่เต็ม ย่อมยังสาครให้เต็มได้ฉันใด, ทานที่ให้แต่โลกนี้ย่อมสำเร็จแก่ผู้ละไปแล้วฉันนั้นแล.

(พุทฺธ) ขุ. ขุ. ๒๕/๑๑.

45. Nīharetheva dānena
dinnaṃ hoti sunibbhataṃ
dinnaṃ sukhaphalaṃ hoti
nādinnaṃ hoti taṃ tathā.

(When the world is consumed by the fires of old age and death) Take out your (worldly) things by way of charity. Those given are safely taken out and result in happiness, while those not given are not so.

46. Pubbe dānādikaṃ datvā
idānī labhatī sukhaṃ
mūleva siñcitaṃ hoti
agge ca phaladāyakaṃ.

Present happiness is the result of charity and other merits previously done. This can be seen in a tree which bears fruit at its top after the roots have been watered.

47. Yathā vārivahā pūrā
paripūrenti sāgaraṃ
evameva ito dinnaṃ
petānaṃ upakappati.

Just as an ocean is filled by great rivers which are full, the dedicated charity dispensed here is received by the deceased.

5

๔๘. โส จ สพฺพทโท โหติ โย ททาติ อุปสฺสยํ
อมตนฺทโท จ โส โหติ โย ธมฺมมนุสาสติ.

ผู้ใดให้ที่พักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งทั้งปวง, ผู้ใดพร่ำสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้อมฤต.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๔๔.

๘. ธัมมวัคค์ คือหมวดธรรม

๔๙. อธมฺมํ ปฏิปนฺนสฺส โย ธมฺมมนุสาสติ
ตสฺส เจ วจนํ กยิรา น โส คจฺเฉยฺย ทุคฺคตึ.

ผู้ใด พร่ำสอนธรรมแก่คนปฏิบัติอธรรม ถ้าเขาทำตามคำของผู้สอนนั้น จักไม่ไปสู่ทุคคติ.

(พุทธ) ขุ. ชา. สฏฺฐิ. ๒๘/๓๘.

๕๐. อุปารมฺภจิตฺโต ทุมฺเมโธ สุณาติ ชินสาสนํ
อารกา โหติ สทฺธมฺมา นภา โส ปฐวี ยถา.

ผู้มีปัญญาทราม มีจิตคิดกระด้าง ถึงฟังคำสอนของพระชินเจ้า ก็ยังห่างไกลจากพระสัทธรรม ดังแผ่นดินห่างจากฟ้าฉะนั้น.

(ยสทตฺตเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๒๓.

48. So ca sabbadado hoti
yo dadāti upassayaṃ
amatandado ca so hoti
yo dhammamanusāsati.

He gives all who gives a dwelling place. He gives Immorality who gives instructions of Righteousness.

8. DHAMMAVAGGA – SECTION OF RIGHTEOUSNESS

49. Adhammaṃ paṭipannassa
yo dhammamanusāsati
tassa ce vacanaṃ kayirā
na so gaccheyya duggatiṃ.

An immoral person may not have a miserable existence, if, being instructed, he follows the law of Righteousnees.

50. Upārambhacitto dummedho
suṇāti jinasāsanaṃ
ārakā hoti saddhammā
nabhā so paṭhavī yathā.

Just as the earth is far from the sky, so is an ignorant and obstinate person from the good doctrine even though he may have listened to the Buddha's message.

๕๑. ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุทฺทา จณฺฑาลปุกฺกุสา
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ภวนฺติ ติทิเว สมา.

กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล (คนพันธุ์ทาง) และคนงานชั้นต่ำ ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้เสมอกันในสวรรค์ชั้นไตรทิพย์.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. ปญฺจก. ๒๗/๑๗๕.

๕๒. ตณฺหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถมฺภาวญฺญถาภาวํ สํสารํ นาติวตฺตติ.

คนมีตัณหาเป็นเพื่อน ท่องเที่ยวอยู่ สู่ความเป็นอย่างนี้และความเป็นอย่างอื่น สิ้นกาลนาน ไม่ล่วงพ้นสงสารไปได้.

(ปจฺเจกพุทฺธ) ขุ. จู. ๓๐/๓๒๐.

๕๓. นภญฺจ ทูเร ปฐวี จ ทูเร
ปารํ สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ
สตญฺจ ธมฺโม อสตญฺจ ราช.

ขอเดชะ! เขากล่าวว่า ฟ้ากับดินไกลกัน และฝั่งทะเลก็ไกลกัน แต่นักปราชญ์กล่าวว่า ธรรมของสัตบุรุษกับของอสัตบุรุษไกลกันยิ่งกว่านั้น.

(พฺราหฺมณ) ขุ. ชา. อสีติ. ๒๘/๑๔๓.

51. Khattiyā brāhmaṇā vessā
suddhā caṇḍālapukkusā
idha dhammaṃ caritvāna
bhavanti tidive samā.

Having lived up to the Doctrine, all are equal in heaven of the three devinities, no matter whether they are kings, brahmins, merchants, labourers, half-castes, or refuse-cleaners.

52. Tanhādutiyo puriso
dīghamaddhāna saṃsaraṃ
itthambhāvaññathābhāvaṃ
sansāraṃ nātivattati.

Long is the wandering over the states of being this and being that, when a person is befriended by craving. Never can he go beyond the cycle of rebirths.

53. Nabhañca dūre paṭhavī ca dūre
pāraṃ samuddassa tadāhu dūre
tato have dūrataraṃ vadanti
satañca dhammo asatañca rāja.

O Lord, far is the earth from the sky. Far are the shores of the ocean from each other. But much farther still, it is said, is the nature of the virtuous one from that of the wicked one.

๕๔. นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อถทฺธา สุสมาหิตา
เต เว ธมฺเม วิรูหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต.

ผู้ไม่คดโกง ไม่พูดเพ้อ มีปรีชา ไม่หยิ่ง มีใจมั่นคง นั้นแล ย่อมเจริญในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว.

(พุทฺธ) องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๓๔. ขุ. มหา. ๒๕/๑๕๑.

๕๕. ปฏิโสตคามึ นิปุณํ คมฺภีรํ ทุทฺทสํ อณุ
ราครตฺตา น ทกฺขนฺติ ตโมกฺขนฺเธน อาวุตา.

ผู้ถูกราคะย้อม ถูกกองมืด (อวิชชา) ห่อหุ้มแล้ว ย่อมไม่เห็นธรรมอันทวนกระแสใจ ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก สุขุม.

(พุทฺธ) ที. มหา. ๑๐/๔๑.

๕๖. ยทา จ พุทฺธา โลกสฺมึ อุปฺปชฺชนฺติ ปภงฺกรา
เต อิมํ ธมฺมํ ปกาเสนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ.

เมื่อใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ทำความสว่างเกิดขึ้นในโลก, เมื่อนั้น พระองค์ย่อมประกาศธรรม อันให้ถึงความเข้าไประงับทุกข์.

(สารีปุตฺต) ขุ. ปฏิ. ๓๑/๔๑๘.

54. Nikkuhā nillapā dhīrā
athaddhā susamāhitā
te ve dhamme virūhanti
sammāsambuddhadesite.

Those who do not cheat nor is given to frivolous talk, who is wise, not brusque, and who is well-poised, will make rapid progress in the doctrine promulgated by the All-Enlighened One.

55. Paṭisotagāmiṃ nipuṇaṃ
gambhīraṃ duddasaṃ aṇuṃ
rāgarattā nā dakkhanti
tamokkhandhena āvutā.

Beings are absorbed in the deepest dye of lust and wrapped up in the pitch-dark of ignorance. They do not realize the Buddha's doctrine which is against the strong current of passions, and which is delicate, profound, very difficult to understand, and subtle.

56. Yadā ca buddhā lokasmiṃ
uppajjanti pabhaṅkarā
te imaṃ dhammaṃ pakāsenti
dukkhūpasamagāmimaṃ

With the advent of the Buddhas who are the torch-bearers, the doctrine leading to the extincion of suffering is thereby proclaimed.

๕๗. ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ คารโว นูปลพฺภติ
อารกา โหติ สทฺธมฺมา นภํ ปฐวิยา ยถา.

ผู้ใด ไม่มีความเคารพในเพื่อนพรหมจารี, ผู้นั้นย่อมห่างไกลจากสัทธรรม เหมือนฟ้ากับดินฉะนั้น.

(สภิยเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๑๑.

๕๘. เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.

ชนเหล่าใด ประพฤติธรรม ในธรรมที่ตถาคตกล่าวดีแล้ว, ชนเหล่านั้น จักข้ามแดนมฤตยูที่ข้ามได้ยาก ถึงฝั่ง (นิพพาน).

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๖.

๕๙. โย อิจฺเฉ ทิพฺพโภคญฺจ ทิพฺพมายุํ ยสํ สุขํ
ปาปานิ ปริวชฺเชตฺวา ติวิธํ ธมฺมมาจเร.

ผู้ใด ปรารถนาโภคทรัพย์ อายุ ยศ สุข อันเป็นทิพย์, ผู้นั้นพึงงดเว้นบาปทั้งหลาย แล้วประพฤติธรรม (สุจริต) ๓ อย่าง.

(ราชธิดา) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๓๐๖.

57. Yassa sabrahmacārīsu
gāravo nūpalabbhati
ārakā hoti saddhammā
nabhaṃ paṭhaviyā yathā.

In whom there is no respect for other members of the Order, far from the Dhamma is he as far from the sky is the earth.

58. Ye ca kho sammadakkhāte
dhamme dhammanuvattino
te janā pāramessanti
maccudheyyaṃ suduttaraṃ

Those who follow the well-preached doctrine of the Buddha will be able to cross over the sway of Death which is extremely difficult to go beyond and then reach the bank (of Nibbāna).

59. Yo icche dibbabhogañca
dibbamāyuṃ yasaṃ sukhaṃ
pāpāni parivajjetvā
tividhaṃ dhammamācare.

Those who wish for divine wealth, life, glory and happiness should avoid doing all kinds of evil and should also practise the three phases of Right Conduct (physical, verbal and mental).

๖๐. โย จ อปฺปมฺปิ สุตฺวาน ธมฺมํ กาเยน ปสฺสติ
ส เว ธมฺมธโร โหติ โย ธมฺมํ นปฺปมชฺชติ.

ผู้ใด ฟังธรรมแม้น้อย แต่เห็นธรรมด้วย [นาม] กาย และไม่ประมาทธรรม, ผู้นั้นแล ชื่อว่าผู้ทรงธรรม.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๔๘.

๖๑. โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ ปญฺญายตฺถํ วิปสฺสติ
ปชฺโชตสฺเสว นิพฺพานํ วิโมกฺโข โหติ เจตโส.

ควรเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย, จะเห็นอรรถโดยแจ่มแจ้งได้ด้วยปัญญา, ความหลุดพ้นแห่งใจย่อมมี เหมือนความดับแห่งประทีปอันชัชวาลฉะนั้น.

(พุทฺธ) องฺ. สตฺตก. ๒๓/๔.

๙. ปกิณณกวัคค์ คือหมวดเบ็ดเตล็ด

๖๒. อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ อุปนยฺหนฺติ เวรํ เตสํ น สมฺมติ.

ผู้ใด ผูกอาฆาตว่า เขาได้ด่าเรา ได้ฆ่าเรา ได้ชะนะเรา ได้ลักของ ๆ เรา ดังนี้ เวรของผู้นั้น ย่อมไม่ระงับ.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๕.

60. Yo ca appampi sutvāna
dhammaṃ kāyena passati
sa ve dhammadharo hoti
yo dhammaṃ nappamajjati

One who has the intuitive experience of the Dhamma though he listens to it but little and who does not neglect it is the maintainer of the Dhamma.

61. Yoniso vicine dhamaṃ
paññāyatthaṃ vipassati
pajjotasseva nibbānaṃ
vimokkho hoti cetaso.

Consider the Dhamma wisely. Only through wisdom can the realization of its meaning be attained. Spiritual deliverance is just like the extinction of a flame.

9. PAKIṆṆAKAVAGGA—MISCELLANEOUS SECTION.

62. Akkocchi maṃ avadhi maṃ
ajini maṃ ahāsi me
ye ca taṃ upanayhanti
veraṃ tesaṃ na sammati.

"He insulted me, injured me, defeated me, robbed me." In those who harbour such thoughts hatred never ceases.

๖๓. อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ นูปนยฺหนฺติ เวรํ เตสูปสมฺมติ.

ผู้ใด ไม่ผูกอาฆาตว่า เขาได้ด่าเรา ได้ฆ่าเรา ได้ชะนะเรา ได้ลักของ ๆ เรา ดังนี้ เวรของผู้นั้นย่อมระงับ.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๕.

๖๔. อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ขิตฺตํ
อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ
เอวํ มุนิ นามกายา วิมุตฺโต
อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ.

เปลวไฟที่ถูกกำลังลมพัด ดับไป ย่อมกำหนดนับไม่ได้ฉันใด, ผู้รู้พ้นไปแล้วจากนามกาย ดับไป ย่อมกำหนดนับไม่ได้ฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๕๓๘. ขุ. จู. ๓๐/๑๓๖.

๖๕. อินฺทฺริยานิ มนุสฺสานํ หิตาย อหิตาย จ
อรกฺขิตานิ อหิตาย รกฺขิตานิ หิตาย จ.

อินทรีย์ของมนุษย์มีอยู่เพื่อประโยชน์ และมิใช่ประโยชน์ คือ ที่ไม่รักษา ไม่เป็นประโยชน์, ที่รักษาจึงเป็นประโยชน์.

(ปาราสริยเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๗๒.

63. Akkocchi maṃ avadhi maṃ
ajini maṃ ahāsi me
ye ca taṃ nūpanayhanti
veraṃ tesūpasammati.

"He insulted me, injured me, defeated me, robbed me." In those who do not harbour such thoughts hatred does cease.

64. Acci yathā vātavegena khittaṃ
atthaṃ paleti na upeti saṁkhaṃ
evaṃ muni nāmakāyā vimutto
atthaṃ paleti na upeti saṁkhaṃ.

Just as a flame blown out by the wind is extinct and can never be described, so also is the Sage who is absolutely released from the mental compound.

65. Indriyāni manussānaṃ
hitāya ahitāya ca
arakkhitāni ahitāni
rakkhitāni hitāya ca.

Human sense-organs can be either useful or useless.Those uncontroled are useless while those controled are useful.

๖๖. ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน
โลภสฺส น วสํ คจฺเฉ หเนยฺย ทิสกํ มนํ.

ผู้เป็นบัณฑิต เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ตน ไม่พึงลุอำนาจของโลภะ พึงกำจัดน้ำใจที่ละโมภเสีย.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. ปกิณฺณก. ๒๗/๓๙๖.

๖๗. นกฺขตฺตํ ปฏิมาเนนฺตํ อตฺโถ พาลํ อุปจฺจคา
อตฺโถ อตฺถสฺส นกฺขตฺตํ กึ กริสฺสนฺติ ตารกา.

ประโยชน์ได้ล่วงเลยคนเขลาผู้มัวถือฤกษ์อยู่, เพราะประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์เอง ดาวทั้งหลายจักทำอะไรได้.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๖.

๖๘. น สาธุ พลวา พาโล สาหสํ วินฺทเต ธนํ
กนฺทนฺตเมตํ ทุมฺเมธํ กฑฺฒนฺติ นิรยํ ภุสํ.

คนเขลา มีกำลัง หาทรัพย์อย่างผลุนผลัน ไม่ดี, นายนิรยบาลย่อมฉุดคนโง่มีปัญญาทรามผู้ร่ำเจริญอยู่นั้น ไปสู่นรกอันร้ายกาจ.

(มโหสถโพธิสตฺต) ขุ. ชา. วีส. ๒๗/๔๒๕.

66. **Tasmā hi paṇḍito poso**
sampassaṃ atthamattano
lobhassa na vasaṃ gacche
haneyya disakaṃ manaṃ.

Discerning people, for the sake of their own benefit, should not allow themselves to be overpowered by covetousness. They should try to get rid of it.

67. **Nakkhattaṃ paṭimānentaṃ**
attho bhalaṃ upaccagā
attho atthassa nakkhataṃ
kiṃ karissasanti tārakā.

A chance always passes the fool who is calculating the position of stars. It is an auspicions occasion in itself. What can the stars do?

68. **Na sāthu balavā balo**
sāhasaṃ vindate dhanaṃ
kandantametaṃ dummedhaṃ
kaḍḍhanti nirayaṃ bhusaṃ

Baleful is the result when an influential villain takes a short-cut road to richness. To the terrible realm of woe will the Lord of Hell drag down such a wailing fool.

๖๙. ปญฺจ กามคุณา โลเก มโนฉฏฺฐา ปเวทิตา
เอตฺถ ฉนฺทํ วิราเชตฺวา เอวํ ทุกฺขา ปมุจฺจติ.

กามคุณ ๕ ในโลก มีใจเป็นที่ ๖ อันท่านชี้แจงไว้แล้ว, บุคคลคลายความพอใจในกามคุณนี้แล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ได้อย่างนี้.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๒๓.

๗๐. ปรทุกฺขูปธาเนน โย อตฺตโน สุขมิจฺฉติ
เวรสํสคฺคสํสฏฺโฐ เวรา โส น ปริมุจฺจติ.

ผู้ใด ต้องการสุขเพื่อตน ด้วยการก่อทุกข์แก่ผู้อื่น, ผู้นั้นชื่อว่า พัวพันไปด้วยเวร ย่อมไม่พ้นจากเวร.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๕๓.

๗๑. ปริตฺตํ ทารุมารุยฺห ยถา สีเท มหณฺณเว
เอวํ กุสีตมาคมฺม สาธุ ชีวีปิ สีทติ.

แม้คนเป็นอยู่ดี อาศัยความเกียจคร้าน ก็ต้องล่มจม เหมือนคนเกาะไม้เล็ก ๆ ต้องจมลงในทะเลหลวงฉะนั้น.

(วิมลเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๐๙.

69. Pañca kāmaguṇā loke
manochaṭṭhā paveditā
ettha chandaṃ virājitvā
evaṃ dukkhā pamuccati.

The five objects of sense-organs, with the mind as the sixth, were already made known. Whoever releases himself from sensual enjoyments will accordingly be liberated from suffering.

70. Paradukkhūpadhānena
yo attano sukhamicchati
verasaṃsaggasaṃsaṭṭho
verā so na parimuccati.

Those who seek for their happiness by harming or inflicting pain upon others are inextricably involved in hatred. They cannot be free from enmity.

71. Parittaṃ dārumāruyha
yathā sīde mahaṇṇave.
evaṃ kusītamagamma
sādhujīvīpi sīdati.

Even as a person who clings to a scrap of wood in an ocean is sure to be drowned, so is a luxurious but lazy person doomed to misery.

๗๒. พลํ จนฺโท พลํ สุริโย พลํ สมณพฺราหฺมณา
พลํ เวลา สมุทฺทสฺส พลาติพลมิตฺถิโย.

พระจันทร์ พระอาทิตย์ สมณพราหมณ์ และฝั่งทะเล ต่างก็มีกำลัง, แต่สตรีมีกำลังยิ่งกว่ากำลัง (เหล่านั้น).

(มหาชนก) ขุ. ชา. นวก. ๒๖/๒๖๑.

๗๓. พหุนฺนํ วต อตฺถาย อุปฺปชฺชนฺติ ตถาคตา
อิตฺถีนํ ปุริสานญฺจ เย เต สาสนการกา.

พระตถาคตเจ้าย่อมเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก คือสตรีและบุรุษผู้ทำตามคำสอน.

(วงฺคีสเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๔๓๗

๗๔. ยตฺถ โปสํ น ชานนฺติ ชาติยา วินเยน วา
น ตตฺถ มานํ กยิราถ วสํ อญฺญาตเก ชเน.

ในที่ใด ยังไม่รู้จักคนโดยกำเนิดหรือโดยระเบียบ เมื่ออยู่ในหมู่คนที่ไม่มีผู้รู้จักนั้น ไม่ควรทำความถือตัวในที่นั้น.

(มหาทุทฺทรโพธิสุตฺต) ขุ. ชา. จตุกฺก. ๒๗/๑๓๑.

72. **Balaṃ cando balaṃ suriyo**
balaṃ samaṇabrāhmaṇā
balaṃ velā samuddassa
bhalātibalamitthiyo.

Great is the power of the moon, the sun, the hermit and the sea-shore. But greater still is that of a woman.

73. **Bahūnaṃ vata atthāya**
uppajjanti tathāgatā
itthīnaṃ purisānañca
ye te sāsanakārakā.

The Buddha's birth was for the benefit of the many: women as well as men, who follow his Doctrine.

74. **Yattha posaṃ na jānanti**
jātiyā vinayena vā
na tattha mānaṃ kayirātha
vasaṃ aññātake jane.

You cannot expect people to give you due respect when you are in a place where your birth and qualifications are not yet recognized.

๗๕. เย จ กาหนฺติ โอวาทํ นรา พุทฺเธน เทสิตํ
โสตฺถิปารํ คมิสฺสนฺติ วลาเหเนว วาณิชา.

นรชนเหล่าใด จักทำตามโอวาทที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้, นรชนเหล่านั้น จักถึงฝั่งความสวัสดิ์ ดุจพ่อค้าถึงฝั่งความสวัสดิ์เพราะม้าวลาหกฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. ทุก. ๒๗/๗๑.

๗๖. เย วุฑฺฒมปจายนฺติ นรา ธมฺมสฺส โกวิทา
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ ปาสํสา สมฺปราโย จ สุคฺคติ.

นรชนเหล่าใด ฉลาดในธรรม นอบน้อมคนผู้เจริญ, นรชนเหล่านั้น ย่อมมีความสรรเสริญในปัจจุบันนี้ และมีสุคติเป็นเบื้องหน้า.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๒.

๗๗. รูปา สทฺทา คนฺธา รสา ผสฺสา ธมฺมา จ เกวลา
เอตํ โลกามิสํ โฆรํ เอตฺถ โลโก วิมุจฺฉิโต.

รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ และธรรมารมณ์นั่น ล้วนเป็นโลกามิสอันร้ายกาจ, สัตวโลกหมกมุ่นอยู่ในอารมณ์เหล่านี้.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๑๖๖.

75. Ye ca kāhanti ovādaṃ
narā buddhena desitaṃ
sotthipāraṃ gamissanti
valāheneva vāṇijā.

Those who follow the Buddha's teachings will reach the bank of safety as the merchants reach their destination safely with the help of their horse named Valāhaka.

76. Ye vuḍḍhamapacāyanti
narā dhammasa kovidā
diṭṭhe dhamme ca pāsaṃsā
samparāyo ca suggati.

Those who are wise in the Dhamma and who revere their superiors are praised in their present lives and are are also blessed with happy lives hereafter.

77. Rūpā saddā gandhā rasā
phassā dhammā ca kevalā
etaṃ lokāmisaṃ ghoraṃ
ettha loko vimucchito.

All the sight, sound, smell, taste, touch and the mental phenomena are terrible worldly temptations into which beings are deeply merged.

๗๘. วิเทสวาสํ วสโต ชาตเวทสเมนปิ
ขมิตพฺพํ สปญฺเญน อปิ ทาสสฺส ตชฺชิตํ.

แม้มีปัญญา (รุ่งโรจน์) เสมอไฟ เมื่ออยู่ในต่างประเทศ ก็ควรอดทนต่อคำขู่เข็ญแม้ของทาส.

(มหาทุทฺทรโพธิสุตฺต) ขุ. ชา. จตุกฺก. ๒๗/๑๓๑.

๑๐. ปัญญาวัคค์ คือหมวดปัญญา

๗๙. อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส พลิวทฺโทว ชีรติ
มํสานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒติ.

คนผู้สดับน้อยนี้ ย่อมทรุดโทรมไป เหมือนโคถึก เนื้อของเขาย่อมเจริญ แต่ปัญญาของเขาหาเจริญไม่.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๕.

๘๐. ชีวเตวาปิ สปฺปญฺโญ อปิ วิตฺตปริกฺขยา
ปญฺญาย จ อลาเภน วิตฺตวาปิ น ชีวติ.

ถึงสิ้นทรัพย์ ผู้มีปัญญาก็ยังเป็นอยู่ได้, แต่เพราะไม่ได้ปัญญา แม้มีทรัพย์ ก็เป็นอยู่ไม่ได้.

(มหากปฺปินเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๐.

78. Videsavāsaṃ vasato
jātavedasamenapi
khamitabbaṃ sapaññena
api dāsassa tajjitaṃ.

It is advisable for a wise person staying in a foreign land, however brilliant as a fire he is, to endure the threatening even of the (native) slave.

10. PAÑÑĀVAGGA – SECTION OF WISDOM

79. Appassutāyaṃ puriso
balivaddova jīrati
maṃsāni tassa vaḍḍhanti
paññā tassa na vaḍḍhati.

The uneducated, like an old bull, gradually fade away. Their flesh increases but not their wisdom.

80. Jīvatevāpi sappañño
api vittaparikkhayā
paññāya ca alāphena
vittavāpi na jīvati.

A wise man can manage (his life) even though he lacks wealth. But lacking wisdom, no fool can hold his ground.

๘๑. ปญฺญวา พุทฺธิสมฺปนฺโน วิธานวิธิโกวิโท
กาลญฺญู สมยญฺญู จ ส ราชวสตึ วเส.

ผู้มีปัญญา ถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดการงาน รู้กาลและรู้สมัย เขาพึงอยู่ในราชการได้.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๓๓๕.

๘๒. ปญฺญา หิ เสฏฺฐา กุสลา วทนฺติ
นกฺขตฺตราชาริว ตารกานํ
สีลํ สิรี จาปิ สตญฺจ ธมฺโม
อนฺวายิกา ปญฺญวโต ภวนฺติ.

คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาประเสริฐ เหมือนพระจันทร์ประเสริฐกว่าดาวทั้งหลาย, แม้ศีลสิริและธรรมของสัตบุรุษย่อมไปตามผู้มีปัญญา.

(สรภงฺคโพธิสตฺต) ขุ. ชา. จตฺตาฬีส. ๒๗/๕๔๑.

๘๓. มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ
จเช มตฺตาสุขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขํ.

ถ้าพึงเห็นสุขอันไพบูล เพราะยอมเสียสละสุขส่วนน้อย ผู้มีปัญญาเล็งเห็นสุขอันไพบูล ก็ควรสละสุขส่วนน้อยเสีย.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๕๓.

81. **Paññavā buddhisampanno**
vidhānavidhikovido
kālaññū samayaññū ca
sa rājavasatiṃ vase.

An intelligent person, with the gift of discernment, knowing how to manage affairs, and clever at (selecting) the proper time and season, can be in the government service.

82. **Paññā hi seṭṭhā kusalā vadanti**
nakkhattarājāriva tārakānaṃ
sīlaṃ sirī cāpi satañca dhammo
anvāyikā paññavato bhavanti.

Wisdom, say the intelligent persons, is the best, as is the moon among all the stars. Discipline, glory and other virtuous natures follow the wise man.

83. **Mattāsukhapariccāgā**
passe ce vipulaṃ sukhaṃ
caje mattāsukhaṃ dhīro
saṃpassaṃ vipulaṃ sukaṃ.

Seeing that perfect happiness can be attained by sacrificing the inferior one, a wise man should abandon it for the sake of the perfect one.

๘๔. ยสํ ลทฺธาน ทุมฺเมโธ อนตฺถํ จรติ อตฺตโน.
อตฺตโน จ ปเรสญฺจ หึสาย ปฏิปชฺชติ.

คนทรามปัญญา ได้ยศแล้วย่อมประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ย่อมปฏิบัติเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น.

(หตฺถาจริย) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๐

๘๕. ยาวเทว อนตฺถาย ญตฺตํ พาลสฺส ชายติ
หนฺติ พาลสฺส สุกฺกํสํ มุทฺธํ อสฺส วิปาตยํ.

ความรู้เกิดแก่คนพาล ก็เพียงเพื่อความฉิบหาย, มันทำสมองของเขาให้เขว, ย่อมฆ่าส่วนที่ขาวของคนพาลเสีย.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๔.

๘๖. โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุปฺปญฺโญ อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปญฺญวนฺตสฺส ฌายิโน.

ผู้ใดทรามปัญญา มีใจไม่มั่นคง พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี, ส่วนผู้มีปัญญาเพ่งพินิจ มีชีวิตอยู่วันเดียว ดีกว่าผู้นั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๘.

84. **Yasaṃ laddhāna dummedho**
anatthaṃ carati attano
attano ca paresañca
hiṃsāya paṭipajjati.

Having obtained power, a fool (usually) corrupts himself, and so hurts himself as well as others through his action.

85. **Yāvadeva anatthāya**
ñattaṃ bālassa jāyati
hanti bālassa sukkaṃsaṃ
muddhaṃ assa vipātayaṃ.

A villain's cleverness is only for his own destruction. It corrupts his brains and kills his virtuous nature.

86. **Yo ca vassasataṃ jīve**
duppañño asamāhito
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo
paññavantassa jhāyino.

A hundred years' living of an ignorant, wavering person is not worth one day of a wise man whose mind is concentrated.

๑๑. ปมาทวคฺค์ คือหมวดประมาท

๘๗. พหุมฺปิ เจ สหิตํ ภาสมาโน
น ตกฺกโร โหติ นโร ปมตฺโต
โคโปว คาโว คณยํ ปเรสํ
น ภาควา สามญฺญสฺส โหติ.

นรชนผู้ประมาทแล้ว แม้กล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่ไม่ทำตามพุทธพจน์นั้น ย่อมไม่มีส่วนแห่งสามัญผล เหมือนคนเลี้ยงโค นับโคเพื่อผู้อื่นฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๗.

๘๘. ยญฺหิ กิจฺจํ ตทปวิทฺธํ อกิจฺจํ ปน กยิรติ
อุนฺนฬานํ ปมตฺตานํ เตสํ วฑฺฒนฺติ อาสวา.

ชนเหล่าใด ทอดทิ้งกิจที่ควรทำเสีย ไปทำกิจที่ไม่ควรทำ อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น ผู้เป็นเจ้ามานะ ประมาทแล้ว.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๕๔.

๘๙. โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา.

ผู้ใด ประมาทแล้วในก่อน ภายหลังไม่ประมาท ผู้นั้น ชื่อว่ายังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นแล้วจากเมฆฉะนั้น.

(องฺคุลิมาลเถร) ม. ม. ๑๓/๔๘๖.

11. PAMĀDAVAGGA – SECTION OF CARELESSNESS.

87. Bahumpi ce sahitaṃ bhāsamāno
na takkaro hoti naro pamatto
gopova gāvo gaṇayaṃ paresaṃ
na bhāgavā sāmaññassa hoti.

A careless person talking the Buddha's words without putting any of them to practice himself, is like a hired cowboy counting the cows for others (never tasting their milk or having a part of the sale). Such a person can never share the taste of the four Stages of the Path.

88. Yañhi kiccaṃ tadapaviddhaṃ
akiccaṃ pana kayīrati
unnaḷānaṃ pamattānaṃ
tesaṃ vaṭṭhanti āsavā.

Passions increase in those haughty, careless persons who ignore what has to be done first and take up what ought to be done afterwards.

89. Yo ca pubbe pamajjitvā
pacchā so nappamajjati
somaṃ lokaṃ pabhāseti
abbhā muttova candimā.

He glorifies the world who was formerly careless but has afterwards become mindful. Such a person is like the moon emerging from the clouds.

๑๒. ปาปวคฺค์ คือหมวดบาป

๙๐. อิธ โสจติ เปจฺจ โสจติ ปาปการี อุภยตฺถ โสจติ
โส โสจติ โส วิหญฺญติ ทิสฺวา กมฺมกิลิฏฺฐมตฺตโน.

ผู้ทำบาป ย่อมเศร้าโศกในโลกนี้ ละไปแล้วก็เศร้าโศก ชื่อว่าเศร้าโศกในโลกทั้งสอง. เขาเห็นกรรมอันเศร้าหมองของตน จึงเศร้าโศกและเดือดร้อน.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๗.

๙๑. อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺโภปิ ปูรติ
อาปูรติ พาโล ปาปสฺส โถกํ โถกํปิ อาจินํ.

แม้หม้อน้ำย่อมเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลงฉันใด, คนเขลาสั่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาปได้ฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๑.

๙๒. เอกํ ธมฺมํ อตีตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิติณฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปํ อการิยํ.

ชนผู้กล่าวมุสา ล่วงสัตยธรรมเสียอย่างหนึ่ง ไม่คำนึงถึงปรโลก จะไม่พึงทำบาปเป็นอันไม่มี.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๘.

12. PĀPAVAGGA – SECTION OF SIN

90. Idha socati pecca socati
pāpakārī ubhayattha socati
so socati so vihaññati
disvā kammakiliṭṭhamattano.

A sinful person, having come to realize his evil deeds, has to experience a twofold regret i.e. in this present life and in the hereafter.

91. Udabindunipātena
udakumbhopi pūrati
āpūrati bālo pāpassa
thokaṃ thokampi ācinaṃ.

Even as a water-pot can be filled by the dripping of water, so a villain can be filled by his gradually accumulated evils.

92. Ekaṃ dhammaṃ atītassa
musāvādissa jantuno
vitiṇṇaparalokassa
natthi pāpaṃ akāriyaṃ.

There is no sin which is so great that a liar cannot do, since he has put aside one virtue (of honesty) anp ignores (the just retribution in) the hereafter.

๙๓. น หิ ปาปํ กตํ กมฺมํ สชฺชุขีรํว มุจฺจติ
ฑหนฺตํ พาลมนฺเวติ ภสฺมาจฺฉนฺโนว ปาวโก.

บาปกรรมที่ทำแล้วย่อมไม่เปลี่ยนแปลง เหมือนนมสดที่รีดในวันนั้น, บาปย่อมตามเผาคนเขลา ดุจไฟที่เถ้าปิดไว้.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๙.

๙๔. ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส หเรยฺย ปาณินา วิสํ
นาพฺพณํ วิสมนฺเวติ นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต.

ถ้าฝ่ามือไม่มีแผล ก็พึงนำยาพิษไปด้วยฝ่ามือได้ ยาพิษซึมเข้าฝ่ามือไม่มีแผลไม่ได้ฉันใด, บาปย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ทำฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๑.

๙๕. โย จ สเมติ ปาปานิ อณุํถูลานิ สพฺพโส
สมิตตฺตา หิ ปาปานํ สมโณติ ปวุจฺจติ.

ผู้ใด ระงับบาปน้อยใหญ่ได้โดยประการทั้งปวง ท่านเรียกผู้นั้นว่าสมณะ เพราะเป็นผู้ระงับบาปทั้งหลายได้.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๕๐.

93. Na hi pāpaṃ kataṃ kammaṃ
sajjukhīraṃva muccati
ḍahantaṃ bālamanveti
bhasmācchannova pāvako.

Evil, like milk freshly obtained during the day, does not undergo a change. Its burning effect, however, (potentially) follows the evil-doer like a fire covered with ashes.

94. Pāṇimhi ce vaṇo nāssa
hareyya pāṇinā visaṃ
nābbaṇaṃ visamanveti
natthi pāpaṃ akubbato.

He whose hand is not wounded can carry poison. A poisonous liquid cannot seep into such a hand, nor can evil befall him who has done no wrong.

95. Yo ca sameti pāpāni
aṇuṃthūlāni sabbaso
samitattā hi pāpānaṃ
samaṇoti pavuccati.

One who has calmed down all kinds of evil, small and great, is called a "Samaṇa".— one who calms down evils.

๙๖. วาณิโชว ภยํ มคฺคํ อปฺปสตฺโถ หมทฺธโน
วิสํ ชีวิตุกาโมว ปาปานิ ปริวชฺชเย.

ควรงดเว้นบาปเสีย เหมือนพ่อค้ามีพวกน้อย มีทรัพย์มาก เว้นหนทางอันมีภัย และเหมือนผู้รักชีวิต เว้นยาพิษเสีย ฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๑.

๑๓. ปุคฺคลวคฺค์ คือหมวดบุคคล

๙๗. อจฺจยํ เทสยนฺตีนํ โย เจ น ปฏิคณฺหติ
โกปนฺตโร โทสครุ ส เวรํ ปฏิมุจฺจติ.

เมื่อเขาขอโทษ ถ้าผู้ใดมีความขุ่นเคืองภายใน หนักในโทสะ ไม่ยอมรับ ผู้นั้นชื่อว่าหมกเวรไว้.

(เทวตา) สํ. ส. ๑๕/๓๔.

๙๘. อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน
อถายํ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ.

ในหมู่มนุษย์ คนที่ถึงฝั่ง (พระนิพพาน) ได้ มีน้อย, ส่วนสัตว์นอกนี้ ย่อมวิ่งไปแต่ตามฝั่ง.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๖.

96. Vāṇijova bhayaṃ maggaṃ
appasattho mahaddhano
visaṃ jīvitukāmova
pāpāni parivajjaye.

Let a man avoid evil as does a merchant, having (only) few companions (but) possessing great wealth, avoid a dangerous road, or as does a person, still clinging to life, avoid a poison.

13. PUGGALAVAGGA – SECTION OF MAN

97. Accayaṃ desayantīnaṃ
yo ce na paṭiganhati
kopantaro dosagaru
sa veraṃ paṭimuccati.

One who is given to anger and ill-will thereby refusing to forgive others' faults which have been confessed, heaps hatred upon himself.

98. Appakā te manussesu
ye janā pāragāmino
athāyaṃ itarā pajā
tīramevānudhāvati.

Of all men, very few can cross the stream of life and death to the other bank of safety (Nibbāna). The rest of them only run up and down on this side of the bank (of life and death).

๙๙. อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ
สติ กายคตา ตฺยตฺถุ นิพฺพิทาพหุโล ภว.

จงอบรมจิตต์ให้แน่แน่วตั้งมั่นดี ด้วยอสุภสัญญา ท่านจงมีสติไปในกาย จงมีความเบื่อหน่ายมาก (ในสังขารทั้งปวง).

(วงฺคีสเถร) สํ. ส. ๑๕/๒๗๗.

๑๐๐. อหึสกา เย มุนโย นิจฺจํ กาเยน สํวุตา
เต ยนฺติ อจฺจุตํ ฐานํ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจเร.

มุนีเหล่าใด เป็นผู้ไม่เบียดเบียน สำรวมทางกายเป็นนิตย์ มุนีเหล่านั้น ย่อมไปสู่สถานไม่จุติ ที่ไปแล้วไม่ต้องเศร้าโศก.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๔๕.

๑๐๑. เอวํ กิจฺฉาภโต โปโส ปิตุ อปริจารโก
ปิตริ มิจฺฉาจริตฺวาน นิรยํ โส อุปปชฺชติ.

ผู้ที่มีมารดาบิดาเลี้ยงมาได้โดยยากอย่างนี้ ไม่บำรุง (มารดา) บิดา ประพฤติผิดใน (มารดา) บิดา ย่อมเข้าถึงนรก.

(โสณโพธิสตฺต) ขุ. ชา. สตฺตติ. ๒๘/๖๖.

99. Asubhāya cittaṃ bhāvehi
ekaggaṃ susamāhitaṃ
sati kāyagatā tyatthu
nibbidābahulo bhava.

Train your mind to be well-poised with the contemplation of the impurities of the body. Fix your attention on the body. Safeguard your weariness of worldly life.

100. Ahiṃsakā ye munayo
niccaṃ kāyena saṃvutā
te yanti accutaṃ ṭhānaṃ
yattha gantvā na socare.

Those Sages who practise the virtue of non-violence and who are always self-restrained, will attain the everlasting state where they will be perfectly free from sorrow.

101. Evaṃ kicchābhato poso
pitu aparicārako
pitari micchācaritvāna
nirayaṃ so upapajjati.

He who was brought up with difficulty by his parents but does not minister to their wants and behave wrongly towards them, is doomed to enter the realm of misery.

๑๐๒. เอวํ พุทฺธํ สรนฺตานํ ธมฺมํ สงฺฆญฺจ ภิกฺขโว
ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส น เหสฺสติ.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อบุคคลระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์อยู่อย่างนี้ ความกลัว ความครั่นคร้าม ความสยองขน จักไม่มี.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๓๒๓.

๑๐๓. เอวํ มนุสฺสสฺส โปสสฺส พาลสฺส อวิชานโต
สารมฺภา ชายเต โกโธ โสปิ เตเนว ฑยฺหติ.

ความโกรธย่อมเกิดขึ้นแก่คนโง่เขลาไม่รู้แจ้ง เพราะความแข่งดี, เขาย่อมถูกความโกรธนั้นแลเผา.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๘๐.

๑๐๔. โอโนทโร โย สหเต ชิฆจฺฉํ
ทนฺโต ตปสฺสี มิตปานโภชโน
อาหารเหตุ น กโรติ ปาปํ
ตํ เว นรํ สมณมาหุ โลเก.

คนใด มีท้องพร่อง ย่อมทนความหิวได้ ผู้ฝึกตน มีความเพียร ดื่มและบริโภคพอประมาณ ไม่ทำบาปเพราะอาหารเป็นเหตุ ท่านเรียกคนนั้นแล ว่าสมณะในโลก.

(สุปณฺณราช) ชาตกฏฺฐกถา. ๑๐/๒๐๓. ขุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๔.

102. Evaṃ buddhaṃ sarantānaṃ
dhammaṃ saṅghañca bhikkhavo
bhayaṃ vā chambhitattaṃ vā
lomahaṃso na hessati.

O Bhikkhus, while you are thus recollectring the Buddha (the Enlightened One), the Dhamma (the Law) and the Sangha (the Order), you will be free from fear, fright, and also from being startled.

103. Evaṃ mandassa posassa
bālassa avijānato
sārambhā jāyate kodho
sopi teneva ḍayhati.

A fool, misled by his own folly, is often burnt by his own anger because of his showing off with malicious intention.

104. Onodaro yo sahate jighacchaṃ
danto tapassī mitapānabhojano
āhārahetu na karoti pāpaṃ
taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke.

He is called a "Samaṇa" (one who has calmed down his mind) who is not overpowered by hunger even though he is hungry, who is self-controlled, equipped with perseverance, moderate in his food and drink, and never commits a sin for the sake of (obtaining) food.

๑๐๕. กาเม คิทฺธา กามรตา กาเมสุ อธิมุจฺฉิตา
นรา ปาปานิ กตฺวาน อุปปชฺชนฺติ ทุคฺคตึ.

นรชนผู้กำหนัดในกาม ยินดีในกาม หมกมุ่นในกาม ทำบาปทั้งหลาย ย่อมเข้าถึงทุคคติ.

(ปจฺเจกพุทฺธ) ขุ. ชา. สฏฺฐิ. ๒๘/๓๓.

๑๐๖. คาเม วา ยทิวารญฺเญ นินฺเน วา ยทิวา ถเล
ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ ตํ ภูมิรามเณยฺยกํ.

พระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่ในที่ใด คือบ้านก็ตาม ป่าก็ตาม ที่ลุ่มก็ตาม ที่ดอนก็ตาม ที่นั้นย่อมเป็นภูมิน่ารื่นรมย์.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๘.

๑๐๗. โจทิตา เทวทูเตหิ เย ปมชฺชนฺติ มาณวา
เต ทีฆรตฺตํ โสจนฺติ หีนกายูปคา นรา.

คนเหล่าใด อันเทวทูตตักเตือนแล้ว ยังประมาทอยู่, คนเหล่านั้นต้องเข้าถึงกายอันเลว เศร้าโศกอยู่สิ้นกาลนาน.

(พุทฺธ) ม. อุป. ๑๔/๓๔๖.

105. Kāme giddhā kāmaratā
kāmesu adhimucchitā
narā pāpāni katvāna
upapajjanti duggatiṃ.

He is doomed to enter the Realm of Misery who, being absorbed in and delighted with sensual pleasure, is deeply merged in it and commits a sin (for its sake).

106. Gāme vā yadivāraññe
ninne vā yadivā thale
yattha arahanto viharanti
taṃ bhūmirāmaṇeyyakaṃ.

The living-place of an Arahat (Worthy One), be it a village or a forest, in the low land or on the plateau, is always delightful.

107. Coditā devadūtehi
ye pamajjanti māṇavā
te dīgharattaṃ socanti
hīnakāyūpagā narā.

Warned by the Divine Messengers, those who are still careless will enter the lower existence and regret for a long time.

๑๐๘. โจโร ยถา สนฺธิมุเข คหีโต
สกมฺมุนา หญฺญติ ปาปธมฺโม
เอวํ ปชา เปจฺจ ปรมฺหิ โลเก
สกมฺมุนา หญฺญติ ปาปธมฺโม.

โจรผู้มีธรรมลามก ถูกเขาจับได้ที่ปากช่อง (ที่ตนเจาะเพื่อเข้าไปขะโมยในบ้าน) ย่อมเดือดร้อนเพราะกรรมของตนฉันใด หมู่สัตว์ผู้มีธรรมลามก ละไปแล้ว ย่อมเดือดร้อนเพราะกรรมของตนในโลกหน้าฉันนั้น.

(รฏฺฐปาลเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๗๙.

๑๐๙. ชาติถทฺโธ ธนถทฺโธ โคตฺตถทฺโธ จ โย นโร
สญฺญาตึ อติมญฺเญติ ตํ ปราภวโต มุขํ.

คนใด หยิ่งเพราะชาติ หยิ่งเพราะทรัพย์ หยิ่งเพราะสกุล ย่อมดูหมิ่นญาติของตน ข้อนั้นเป็นเหตุแห่งความเสื่อมของคนนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๓๔๗.

๑๑๐. ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ
คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ อตาริ โส วิสตฺติกํ.

เราเรียกผู้ไม่เยื่อใยในกามทั้งหลายนั้นว่าผู้สงบ, เขาไม่มีกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งหลาย ข้ามตัณหาเป็นเหตุพล่านไปได้แล้ว.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๕๐๑. ขุ. มหา. ๒๙/๒๙๕,๒๙๗.

108. Coro yathā sandhimukhe gahito
sakammunā haññati pāpadhammo
evaṃ pajā pecca paramhi loke
sakammunā haññati pāpadhammo.

Just as the vicious robber is caught at the opening (made by himself for the purpose of entering the house with a thieving intention) and will have to regret his own crime, so in the hereafter will the persons who have committed a sin.

109. Jātithaddho dhanathaddho
gottathaddho ca yo naro
saññātiṃ atimaññeti
taṃ parābhavato mukhaṃ.

It is a cause of ruin to be proud of one's birth, wealth and family name and then to despise even one's own relatives.

110. Taṃ brūmi upasantoti
kāmesu anapekkhinaṃ
ganthā tassa na vijjanti
atāri so visattikaṃ.

He is called "One who has attained perfect Tranquility" who is indifferent to sensual pleasure, has no binding rope of passion and has overcome his craving which is the great cause of restlessness.

๑๑๑. เตชวาปี หิ นโร วิจกฺขโณ
สกฺกโต พหุชนสฺส ปูชิโต
นารีนํ วสงฺคโต น ภาสติ
ราหุนา อุปหโตว จนฺทิมา.

แม้ผู้มีเดช มีปัญญาเฉียบแหลม อันคนเป็นอันมากสักการบูชา อยู่ในอำนาจของสตรีเสียแล้ว ย่อมไม่รุ่งเรือง เหมือนพระจันทร์ถูกพระราหูบังไว้ฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. อสีติ. ๒๘/๑๒๗.

๑๑๒. ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวนฺโตว ปพฺพโต
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตึ ขิตฺตา ยถา สรา.

สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมปรากฏได้ในที่ไกล เหมือนภูเขาหิมวันต์, อสัตบุรุษทั้งหลาย ถึงในที่นี้ก็ไม่ปรากฏ เหมือนลูกศรที่ยิงไปกลางคืนฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๕๕.

๑๑๓. ธีโร โภเค อธิคมฺม สงฺคณฺหาติ จ ญาตเก
เตน โส กิตฺตึ ปปฺโปติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ.

ผู้มีปรีชาได้โภคะแล้ว ย่อมสงเคราะห์หมู่ญาติ, เพราะการสงเคราะห์นั้น เขาย่อมได้เกียรติ ละไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. ฉกฺก ๒๗/๒๐๕.

111. **Tejavāpi hi naro vicakkhaṇo**
sakkato bahujanassa pūjito
nārīnaṃ vasaṅgato na bhāsati
rāhunā upahatova candimā.

An eclipsed moon enjoys no brightness or splendour, nor does a man who is under a woman's influence, even though he may be influential, wise, respected and worshipped by the public.

112. **Dūre santo pakāsenti**
himavantova pabbato
asantettha na dissanti
rattiṃ khittā yathā sarā.

The virtuous, like the Himalayas, appear from far away, while the vicious, like an arrow shot into the dark of the night, always disappears.

113. **Dhīro bhoge adhigamma**
saṅgaṇhāti ca ñātake
tena so kittiṃ pappoti
pecca sagge pamodati.

A wise man, having obtained wealth, ussually helps his relatives. He is accordingly beloved here and will also rejoice in the hereafter.

๑๑๔. น ปณฺฑิตา อตฺตสุขสฺส เหตุ
ปาปานิ กมฺมานิ สมาจรนฺติ
ทุกฺเขน ผุฏฺฐา ขลิตาปิ สนฺตา
ฉนฺทา จ โทสา น ชหนฺติ ธมฺมํ.

บัณฑิต ย่อมไม่ประพฤติบาปกรรม เพราะเหตุแห่งสุขเพื่อตน, สัตบุรุษอันทุกข์ถูกต้อง แม้พลั้งพลาดไป ก็ไม่ยอมละธรรม เพราะฉันทาคติและโทสาคติ.

(สรภงฺคโพธิสตฺต) ชาตกฏฺฐกถา. ๗/๓๘๘.

๑๑๕. น เว อนตฺถกุสเลน อตฺถจริยา สุขาวหา
หาเปติ อตฺถํ ทุมฺเมโธ กปิ อารามิโก ยถา.

การบำเพ็ญประโยชน์โดยไม่ฉลาดในประโยชน์ ก็นำความสุขมาให้ไม่ได้เลย, ผู้ทรามปัญญาย่อมพร่าประโยชน์ ดุจลิงเฝ้าสวนฉะนั้น.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๕.

๑๑๖. น หิ สพฺเพสุ ฐาเนสุ ปุริโส โหติ ปณฺฑิโต
อิตฺถีปิ ปณฺฑิตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจกฺขณา.

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ทั้งปวงก็หาไม่, แม้สตรีที่มีปัญญาเฉียบแหลมในที่นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน.

(เทวตา) ขุ. ชา. อฏฺฐก. ๒๗/๒๔๑.

114. Na paṇḍitā attasukhassa hetu
pāpāni kammāni samācaranti
dukkhena phuṭṭhā khalitāpi santā
chandā ca dosā na jahanti dhammaṃ.

Never deos a wise man commit a sin for the sake of his happiness. Never will he discard Morality because of his personal love or hatred, even though he may suffer and meet with a failure.

115. Na ve anatthakusalena
atthacariyā sukhāvahā
hāpeti atthaṃ dummedho
kapi ārāmiko yathā.

To do good without knowing (what is) good never brings about happiness. The fool, like a monkey taking care of the orchard, destroys his own benefit.

116. Na hi sabbesu ṭhānesu
puriso hoti paṇḍito
itthīpi paṇḍitā hoti
tattha tattha vicakkhaṇā.

Not only can a man be called "wise," but also can a woman who is endowed with wisdom be so called.

๑๑๗. นินฺทาย นปฺปเวเธยฺย
น อุณฺณเมยฺย ปสํสิโต ภิกฺขุ
โลภํ สห มจฺฉริเยน
โกธํ เปสุณิยญฺจ ปนูเทยฺย.

ภิกษุ ไม่ควรหวั่นไหวเพราะนินทา ได้รับสรรเสริญแล้ว ก็ไม่ควรเหิมใจ พึงบันเทาความโลภกับความตระหนี่ ความโกรธ และความส่อเสียดเสีย.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๕๑๖. ขุ. มหา. ๒๙/๔๖๔,๔๖๖.

๑๑๘. ปณฺฑิโต จ วิยตฺโต จ วิภาวี จ วิจกฺขโณ
ขิปฺปํ โมเจติ อตฺตานํ มา ภายิตฺถาคมิสฺสติ.

ผู้ฉลาดเฉียบแหลม แสดงเหตุและไม่ใช่เหตุได้แจ่มแจ้ง และคาดเห็นผลประจักษ์ ย่อมเปลื้องตน (จากทุกข์) ได้ฉับพลัน, อย่ากลัวเลย เขาจักกลับมาได้.

(ราช) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๓๔๔.

๑๑๙. ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต
อถาปิ เมถุเน ยุตฺโต มนฺโท ว ปริกิสฺสติ.

ผู้ตั้งใจประพฤติตนเป็นคนโสด เขารู้กันว่าเป็นบัณฑิต, ส่วนคนโง่ผู้ผูกใฝ่ในเมถุน ย่อมเศร้าหมอง.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๔๙๔. ขุ. มหา. ๒๙/๑๘๖.

117. **Nindāya nappavedheyya**
na uṇṇameyya pasaṃsito bhikkhu
lobhaṃ saha macchariyena
kodhaṃ pesuṇiyañca panudeyya.

A Bhikkhu must not shrink because of blame nor swell because of praise. He must try to get rid of his covetousness, miserliness, anger and slander.

118. **Paṇḍito ca viyatto ca**
vibhāvī ca vicakkhaṇo
khippaṃ moceti attānaṃ
mā bhāyitthāgamissati.

He who is wise, sensible, has a clear understanding, and is quick-witted can suddenly free himself (from suffering). Do not be afraid. He will come back.

119. **Paṇḍitoti samaññāto**
ekacariyaṃ adhiṭṭhito
yathāpi methune yutto
mando va parikissati.

He is wise who purposely remains single, whereas he stains himself who is addicted to sexual intercourse.

๑๒๐. ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตโส
อุปกฺกิเลเส พฺยปนุชฺช สพฺเพ
อนิสฺสิโต เฉตฺวา สิเนหโทสํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

ผู้ฉลาด ละเครื่องกั้นจิตต์ ๕ กำจัดอุปกิเลสทั้งหมด ตัดรักและชังแล้ว อันตัณหาและทิฏฐิอาศัยไม่ได้ พึงเที่ยวไปผู้เดียวเหมือนนอแรดฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๓๓๘. ขุ. จู. ๓๐/๔๑๐.

๑๒๑. ปุตฺตา มตฺถิ ธนมตฺถิ อิติ พาโล วิหญฺญติ
อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ กุโต ปุตฺตา กุโต ธนํ.

คนเขลาคิดว่า เรามีบุตร มีทรัพย์ จึงเดือดร้อน, ที่แท้ตนของตนก็ไม่มี บุตรและทรัพย์จะมีแต่ที่ไหน.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๓.

๑๒๒. พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา.

มารดาบิดา ท่านว่าเป็นพรหม เป็นบุรพาจารย์ เป็นผู้ควรบูชาของบุตร และเป็นผู้อนุเคราะห์หมู่สัตว์.

(โสณโพธิสตฺต) ขุ. ชา. สตฺตติ. ๒๘/๖๖.

120. Pahāya pañcāvaraṇāni cetaso
upakkilese byapanujja sabbe
anissito chetvā sinehadosaṃ
eko care khaggavisāṇakappo.

He has abandoned the five mental hindrances and has destroyed his mental impurities. Having done away with his love and hatred, he is not possessed by thirst and wrong views. Such a person generally wanders alone like the rhinoceros's horn.

121. Puttā matthi dhanamatthi
iti bālo vihaññati
attā hi attano natthi
kuto puttā kuto dhanaṃ.

A fool suffers because he thinks that he has children, and he possesses wealth. Since he himself is not his own, how can a "son" or "wealth" belong to him?

122. Brahmāti mātāpitaro
pubbācariyāti vuccare
āhuneyyā ca puttānaṃ
pajāya anukampakā.

Parents are the supreme gods to their children. They are also called the children's first teachers. They are their greatest objects of worship and the patrons of beings.

๑๒๓. มธุวา มญฺญตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ,
ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ อถ ทุกฺขํ นิคจฺฉติ.

บาปยังไม่ให้ผลเพียงใด คนเขลาย่อมเข้าใจว่ามีรสหวานเพียงนั้น, แต่บาปให้ผลเมื่อใด คนเขลาย่อมประสบทุกข์เมื่อนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๔.

๑๒๔. ยํ อุสฺสุกฺกา สงฺฆรนฺติ อลกฺขิกา พหุํ ธนํ
สิปฺปวนฺโต อสิปฺปา วา ลกฺขิกา ตานิ ภุญฺชเร.

คนไม่มีโชค ขวนขวายรวบรวมทรัพย์ใดไว้ได้เป็นอันมาก คนมีโชค มีศิลปะหรือไม่มีศิลปะก็ตาม ย่อมบริโภคทรัพย์เหล่านั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๑๗.

๑๒๕. ยํ ยํ ชนปทํ ยาติ นิคเม ราชธานิโย
สพฺพตฺถ ปูชิโต โหติ โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ.

ผู้ใด ไม่ประทุษร้ายต่อมิตร ผู้นั้น ไปสู่แคว้นใด ๆ จะเป็นแขวงหรือเมืองหลวงก็ตาม ย่อมมีผู้บูชาในที่ทั้งปวง.

(เตมิยโพธิสตฺต) ขุ. ชา. มหา ๒๘/๑๕๔.

123. Madhuvā maññatī balo
yāva pāpaṃ na paccati
yadā ca paccatī pāpaṃ
atha dukkhaṃ nigacchati.

As long as an evil does not bear fruit, so long will the fool imagine it as sweet. But when it bears fruit, he will then experience suffering.

124. Yaṃ ussukkā saṅgharanti
alakkhikā bahuṃ dhanaṃ
sippavanto asippā vā
lakkhikā tāni bhuñjare.

An ill-fated person may accumulate wealth, but a (more) fortunate person, whether skilful or not, will come to use it (will benefit by it).

125. Yaṃ yaṃ janapadaṃ yāti
nigame rājadhāniyo
sabbattha pūjito hoti
yo mittānaṃ na dubbhati.

He is respected wherever he goes, be it a town or a city, because he does not betray his friends.

๑๒๖. ยโต จ โหติ ปาปิจฺโฉ อหิริโก อนาทโย
ตโต ปาปํ ปสวติ อปายํ เตน คจฺฉติ.

คนปรารถนาลามก ไม่ละอาย ไม่เอื้อเฟื้อ (ในธรรม) เพราะเหตุใด, เขาย่อมประสบบาป ถึงอบาย เพราะเหตุนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. อิติ. ๒๕/๒๕๖.

๑๒๗. ยมฺหา ธมฺมํ วิชาเนยฺย สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สกฺกจฺจํ นํ นมสฺเสยฺย อคฺคิหุตฺตํว พฺราหฺมโณ.

บุคคลรู้แจ้งธรรม ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว จากผู้ใด พึงนอบน้อมผู้นั้นโดยเคารพ เหมือนพราหมณ์นับถือการบูชาไฟฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๖๘.

๑๒๘. ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา.

ผู้ใด ทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี, ผู้นั้น ย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆฉะนั้น.

(องฺคุลิมาล) ม. ม. ๑๓/๔๘๗.

126. Yato ca hoti pāpiccho
ahiriko anādayo
tato pāpaṃ pasavati
apāyaṃ tena gacchati.

Since he has evil desire, does not listen to his own conscience nor pay attention to the doctrine, he will have to face sin and thereby enter the lower plane of existence.

127. Yamhā dhammaṃ vijāneyya
sammāsambuddhadesitaṃ
sakkaccaṃ naṃ namasseyya
aggihuttaṃva brāhmaṇo.

Just as the brahmins worship the fire, so should you worship him by whom the doctrine, well-preached by the All-Enlightened one, is made known to you.

128. Yassa papaṃ kataṃ kammaṃ
kusalena pithīyati
somaṃ lokaṃ pabhāseti
abbhā muttova candimā.

Just as the moon merging from the clouds does brilliantly shine, so does a person by doing good leave his past evils behind.

๑๒๙. ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย นิสีเทยฺย สเยยฺย วา
น ตสฺส สาขํ ภญฺเชยฺย มิตฺตทุพฺโภ หิ ปาปโก.

บุคคลนั่งหรือนอน (อาศัย) ที่ร่มเงาต้นไม้ใด ไม่ควรรานกิ่งต้นไม้นั้น, เพราะผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลวทราม.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๒๖.

๑๓๐. เย จ ธมฺมสฺส กุสลา โปราณสฺส ทิสํปติ
จาริตฺเตน จ สมฺปนฺนา น เต คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ.

ขอเดชะ! ชนเหล่าใด ฉลาดในธรรมอันเป็นของเก่า และประกอบด้วยความประพฤติดี, ชนเหล่านั้น ย่อมไม่ไปสู่ทุคคติ.

(โสณโพธิสตฺต) ขุ. ชา. สตฺตติ. ๒๘/๖๓.

๑๓๑. เย น กาหนฺติ โอวาทํ นรา พุทฺเธน เทสิตํ
พฺยสนํ เต คมิสฺสนฺติ รกฺขสีหิว วาณิชา.

ผู้ใด จักไม่ทำตามโอวาทที่ผู้รู้แสดงแล้ว, ผู้นั้น จักถึงความย่อยยับ ดุจพ่อค้าถึงความย่อยยับเพราะพวกล่อลวงฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. ทุก. ๒๗/๗๑.

129. Yassa rukkhassa chāyāya
nisīdeyya saseyya vā
na tassa sākhaṃ bhañjeyya
mittadubbho hi pāpako.

He should not break the branches of a tree under whose shade he used to sleep or sit, for a wicked man is he who betrays his friend.

130. Ye ca dhammassa kusalā
porāṇassa disampati
carittena ca sampannā
na te gacchanti duggatiṃ.

O Your Majesty! He who is wise in the ancient law of Righteousness and is well-behaved will never go to the lower state of existence.

131. Ye na kāhanti ovādaṃ
narā buddhena desitaṃ
byasanaṃ te gamissanti
rakkhasīhiva vāṇijā.

Just as the merchants meet with disaster because of the water-demon, so will those who do not follow the instructions given by the Enlightened One.

๑๓๒. โย จตฺตานํ สมุกฺกํเส ปเร จ อวชานติ.
นิหีโน เสน มาเนน ตํ ชญฺญา วสโล อิติ.

ผู้ใด เป็นคนเลวทราม ยกย่องตนและดูหมิ่นผู้อื่น, เพราะความถือตัวของตน พึงรู้ผู้นั้นว่าเป็นคนเลว.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๓๕๑.

๑๓๓. โย จ สีลญฺจ ปญฺญญฺจ สุตญฺจตฺตนิ ปสฺสติ
อุภินฺนมตฺถํ จรติ อตฺตโน จ ปรสฺส จ.

ผู้ใด เห็นศีล ปัญญา และสุตะ ในตน ผู้นั้น ย่อมประพฤติประโยชน์เพื่อตนและผู้อื่นทั้ง ๒ ฝ่าย.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. สตฺตติ ๒๗/๒๒๑.

๑๓๔. โย จ เมตฺตํ ภาวยติ อปฺปมาณํ ปฏิสฺสโต
ตนู สํโยชนา โหนฺติ ปสฺสโต อุปธิกฺขยํ.

ผู้ใด มีสติเฉพาะหน้า เจริญเมตตาไม่มีประมาณ, สังโยชน์ของผู้เห็นความสิ้นแห่งอุปธินั้น ย่อมเบาบาง.

(พุทฺธ) องฺ. อฏฺฐก. ๒๓/๑๕๒.

132. Yo cattānaṃ samukkaṃse
pare ca avajānati
nihīno sena mānena
taṃ jaññā vasalo iti.

He who is self-extolling and treats other with contempt, degrades himself through his own conceit. He should be known as a wretch.

133. Yo ca sīlañcā paññañca
sutañcattani passati
ubhinnamatthaṃ carati
attano ca parassa ca.

Endowed with morality, wisdom and learning, a man usually behaves for others' welfare as well as for himself.

134. Yo ca mettaṃ bhāvayati
appamāṇaṃ paṭissato
tanū saṃyojanā honti
passato upadhikkhayaṃ.

He who is equipped with mindfulness and who extends unlimited loving-kindness to all beings has destroyed his passions. His fetters are loosened.

๑๓๕. โย ทนฺธกาเล ตรติ ตรณีเย จ ทนฺธเย
อโยนิโส สํวิธาเนน พาโล ทุกฺขํ นิคจฺฉติ.

ผู้ใด ย่อมด่วนในกาลที่ควรช้า และชักช้าในกาลที่ควรด่วน, ผู้นั้น เป็นคนเขลา ย่อมถึงทุกข์ เพราะการจัดทำโดยไม่แยบคาย.

(สมฺภูตเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๑๓.

๑๓๖. โย ทนฺธกาเล ทนฺเธติ ตรณีเย จ ตารเย
โยนิโส สํวิธาเนน สุขํ ปปฺโปติ ปณฺฑิโต.

ผู้ใด ช้าในกาลที่ควรช้า และด่วนในกาลที่ควรด่วน, ผู้นั้น เป็นผู้ฉลาด ย่อมถึงสุข เพราะการจัดทำโดยแยบคาย.

(สมฺภูตเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๑๓.

๑๓๗. โย น หนฺติ น ฆาเตติ น ชินาติ น ชาปเย
เมตฺตํโส สพฺพภูตานํ เวรนฺตสฺส น เกนจิ.

ผู้ใด ไม่ฆ่าเอง ไม่ให้ผู้อื่นฆ่า ไม่ชะนะเอง ไม่ให้ผู้อื่นชะนะ, ผู้นั้น ชื่อว่ามีเมตตาต่อสัตว์ทั้งปวง และไม่มีเวรกับใคร ๆ.

(พุทฺธ) องฺ. อฏฺฐก. ๒๓/๑๕๒.

135. **Yo dandhakhāle tarati**
taranīye ca dandhaye
ayoniso saṃvidhānena
bālo dukkhaṃ nigacchati.

A fool has to suffer through his unwise management because he hurries when it is time to slow down but slows down when it is time to hurry.

136. **Yo dandhakāle dandheti**
taraṇīye ca tāraye
yoniso saṃvidhānena
sukhaṃ pappoti paṇḍito.

A wise man is happy because of his wise management knowing how to hurry when it is time to hurry and slow down when it is time to slow down.

137. **Yo na hanti na ghāteti**
na jināti na jāpaye
mettaso sabbabhūtānaṃ
verantassa na kenaci.

He who neither kills nor gives the order to kill and neither conquers nor gives the order to conquer cultivates his loving-kindness to all beings, thereby being at enmity with nobody.

๑๓๘. โย มาตรํ ปิตรํ วา มจฺโจ ธมฺเมน โปสติ
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ.

ผู้ใด ย่อมเลี้ยงมารดาบิดาโดยธรรม บัณฑิตย่อมสรรเสริญผู้นั้นในโลกนี้, เขาละไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์.

(สุวณฺณสามโพธิสตฺต) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๙๖.

๑๓๙. โย เว กตญฺญู กตเวที ธีโร
กลฺยาณมิตฺโต ทฬฺหภตฺติ จ โหติ
ทุกฺขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจํ
ตถาวิธํ สปฺปุริสํ วทนฺติ.

ผู้มีปรีชาใด เป็นคนกตัญญูกตเวที ๑ มีกัลยาณมิตรสนิทสนมกัน ๑ ช่วยทำกิจของมิตรผู้ตกยากโดยเต็มใจ ๑ ท่านเรียกผู้อย่างนั้นว่า เป็นสัตบุรุษ.

(สรภงฺคโพธิสตฺต) ขุ. ชา. จตฺตาฬีส. ๒๗/๕๔๑.

๑๔๐. โย หเว อิณมาทาย ภุญฺชมาโน ปลายติ
น หิ เต อิณมตฺถีติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ.

ผู้ใด กู้หนี้เขามาใช้ ย่อมหลีกเลี่ยงเสีย ด้วยแก้ตัวว่าหนี้ของท่านไม่มี พึงรู้ผู้นั้นว่าเป็นคนเลว.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๓๕๐.

138. **Yo mātaraṃ pitaraṃ vā**
macco dhamena posati
idheva naṃ pasaṃsanti
pecca sagge pamodati.

He who duly supports his parents is always praised in this very life. He will also rejoice in the hereafter.

139. **Yo ve kataññū katavedi dhīro**
kalyāṇamitto daḷhabhatti ca hoti
dukkhitassa sakkacca karoti kiccaṃ
tathāvidhaṃ sappurisaṃ vadanti.

A wise man who is grateful, faithfully keeps good company and duly gives a helping hand to those who are in trouble is called a virtuous person.

140. **Yo have iṇamādāya**
bhuñjamāno palāyati
na hi te iṇamatthīti
taṃ jaññā vasalo iti.

He should be known as a wretch who, after borrowing and spending other's money, runs away or refuses the debt.

๑๔๑. โย โหติ พฺยตฺโต จ วิสารโท จ
พหุสฺสุโต ธมฺมธโร จ โหติ
ธมฺมสฺส โหติ อนุธมฺมจารี
ส ตาทิโส วุจฺจติ สงฺฆโสภโน.

ผู้ใด เป็นคนฉลาด แกล้วกล้า เป็นผู้ฟังมาก ทรงธรรม และประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม, ผู้เช่นนั้นท่านเรียกว่า ยังหมู่ให้งดงาม.

(พุทฺธ) องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๑๐.

๑๔๒. ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
สนฺทาลยิตฺวา สญฺโญชนานิ
อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

บัณฑิต ละราคะ โทสะ และโมหะ ทำลายสังโยชน์ได้แล้ว ไม่หวาดเสียวในความสิ้นชีวิต พึงเที่ยวไปผู้เดียวเหมือนนอแรดฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๓๓๙. ขุ. จู. ๓๐/๔๒๖, ๔๒๗.

๑๔๓. สเจ อินฺทฺริยสมฺปนฺโน สนฺโต สนฺติปเท รโต
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มารํ สวาหนํ.

ถ้าเป็นผู้มีอินทรีย์สมบูรณ์ สงบและยินดีในทางสงบไซร้ จึงชื่อว่าชนะมารพร้อมทั้งพาหนะ ทรงไว้ซึ่งกายอันมีในที่สุด.

(พุทฺธ) ขุ. อิติ. ๒๕/๒๗๑.

141. Yo hoti byatto ca visārado ca
bahussuto dhammadharo ca hoti
dhammassa hoti anudhammacārī
sa tādiso vuccati saṅghasobhano.

He glorifies his group who is wise, courageous, learned, virtuous and lives up to the law of Righteousness.

142. Rāgañca dosañca pahāya mohaṃ
sandālayitvā saññojanāni
asantasaṃ jīvitasaṅkhayamhi
eko care khaggavisaṇakappo.

Having done away with lust, hatred and delusion together with all other fetters, he has no fear of death and wanders alone like a rhinoceros's horn.

143. Sace indriyasampanno
santo santipade rato
dhāreti antimaṃ dehaṃ
jetvā māraṃ savāhanaṃ.

He who has conquered Māra the Evil One together with his army has the last birth because he has perfected his mental forces, calmed down his mind and put it to rest.

๑๔๔. สเจ ภายถ ทุกฺขสฺส สเจ โว ทุกฺขมปฺปิยํ
มา กตฺถ ปาปกํ กมฺมํ อาวึ วา ยทิ วา รโห.

ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าท่านไม่รักทุกข์ ก็อย่าทำบาปกรรมทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(พุทฺธ) ขุ. อุ. ๒๕/๑๕๑.

๑๔๕. สพฺพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา
เนวชฺฌคา ปิยตรมตฺตนา กฺวจิ
เอวํ ปิโย ปุถุ อตฺตา ปเรสํ
ตสฺมา น หึเส ปรมตฺตกาโม.

เราคิดคนหาทั่วทุกทิศแล้ว ก็ไม่พบผู้อื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหน ๆ, ถึงผู้อื่นก็มีตนเป็นที่รักมากอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๑๐๘.

๑๔๖. สลาภํ นาติมญฺเญยฺย นาญฺเญสํ ปิหยญฺจเร
อญฺเญสํ ปิหยํ ภิกฺขุ สมาธึ นาธิคจฺฉติ.

ไม่พึงดูหมิ่นลาภของตน ไม่ควรเที่ยวปรารถนาลาภของผู้อื่น ภิกษุปรารถนาลาภของผู้อื่นอยู่ ย่อมไม่บรรลุสมาธิ.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๖๕.

144. Sace bhāyatha dukkhassa
sace vo dukkhamappiyaṃ
mākattha pāpakaṃ kammaṃ
āvī vā yadivā raho.

Being afraid of suffering and loathing it, you should do no evil, both in the open and in the secret place.

145. Sabbā disā anuparigamma cetasā
nevajjhagā piyataramattanā kvaci
evaṃ piyo puthu attā paresaṃ
tasmā na hiṃse paramattakāmo.

I have sought through all directions for one whom I can love more than myself, but in vain. So also does everybody love himself most. Every self-lover should therefore not violate others.

146. Salābhaṃ nātimaññeyya
nāññesaṃ pihayañcare
aññesaṃ pihayaṃ bhikkhu
samādhiṃ nādhigacchati.

Let a man not look down upon his gains. Let him not crave for others'. A Bhikkhu, being greedy for others' gains, will never have a concentrated mind.

๑๔๗. สาติเยสุ อนสฺสาวี อติมาเน จ โน ยุโต
สณฺโห จ ปฏิภาณวา น สทฺโธ น วิรชฺชติ.

ผู้ไม่ถะเลิงไปในอารมณ์ที่ชอบใจ ไม่ประกอบในความดูหมิ่น เป็นผู้ละเอียดเฉียบแหลม ย่อมไม่เชื่อง่าย ไม่หน่ายแหนง.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๕๐๑. ขุ. มหา. ๒๙/๒๗๙. ๒๘๔.

๑๔๘. สารตฺตา กามโภเคสุ คิทฺธา กาเมสุ มุจฺฉิตา
อติสารํ น พุชฺฌนฺติ มจฺฉา ขิปฺปํว โอฑฺฑิตํ.

ผู้ติดใจในการบริโภคกาม ยินดีหมกมุ่นในกามทั้งหลาย ย่อมไม่รู้สึกซึ่งความถลำตัว เหมือนปลาถลันเข้าลอบที่เขาดักไว้ไม่รู้สึกตัวฉะนั้น.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๑๐๘.

๑๔๙. สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตํ
ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ
เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ
เปตํ กาลกตํ น ปสฺสติ.

คนผู้ตื่นขึ้นแล้ว ย่อมไม่เห็นอารมณ์อันประจวบด้วยความฝันฉันใด, คนผู้อยู่ย่อมไม่เห็นชนอันตนรักทำกาละล่วงไปแล้วฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๔๖๒. ขุ. มหา. ๒๙/๑๕๑,๑๕๒.

147. Sātiyesu anassāvī
atimāne ca no yuto
saṇho ca paṭibhāṇavā
na saddho na virajjati.

He is neither absorbed in sensual pleasure nor treat others with contempt. He also is gentle and ready-witted. Such a person is not credulous nor fluctuating.

148. Sārattā kāmabhogesu
giddhā kāmesu mucchitā
atisāraṃ na bujjhanti
macchā khippaṃva oḍḍitaṃ.

Those who are impassioned in sensual enjoyments, who are attached to and merged in sensuality, do not know of their overstepping, just as the fishes (not knowing their overstepping) suddenly enter into a trap.

149. Supinena yathāpi saṅgataṃ
paṭibuddho puriso na passati
evampi piyāyitāṃ janaṃ
petaṃ kālakataṃ na passati.

As an awaken man does not see what he saw in who his dream, so a living man cannot see the deceased who were his beloved ones.

๑๕๐. เสหิ ทาเรหิ อสนฺตุฏฺโจ เวสิยาสุ ปทุสฺสติ
ทุสฺสติ ปรทาเรสุ ตํ ปราภวโต มุขํ.

ผู้ไม่สันโดษด้วยภริยาของตน ย่อมซุกซนในหญิงแพศยา และประทุษร้ายในภริยาของคนอื่น, นั่นเป็นเหตุแห่งความเสื่อม.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๓๔๘.

๑๔. ปุญฺญวคฺค์ คือหมวดบุญ

๑๕๑. อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ กตปุญฺโญ อุภยตฺถ นนฺทติ
ปุญฺญํ เม กตนฺติ นนฺทติ ภิยฺโย นนฺทติ สุคตึ คโต.

ผู้ทำบุญแล้ว ย่อมยินดีในโลกนี้ ละไปแล้ว ย่อมยินดี ชื่อว่ายินดีในโลกทั้งสอง, เขาย่อมยินดีว่าเราทำบุญไว้แล้ว ไปสู่สุคติ ย่อมยินดียิ่งขึ้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๗.

๑๕๒. อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ กตปุญฺโญ อุภยตฺถ โมทติ
โส โมทติ โส ปโมทติ ทิสฺวา กมฺมวิสุทฺธิมตฺตโน.

ผู้ทำบุญแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้ว ย่อมบันเทิง ชื่อว่าย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง, เขาเห็นความบริสุทธิ์แห่งกรรมของตนแล้ว ย่อมบันเทิงปราโมทย์.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๑๗.

150. Sehi dārehi asantuṭṭho
vesiyāsu padussati
dussati paradāresu
taṃ parābhavato mukhaṃ.

He, who is not content with his own wife, who has an intercourse with prostitutes and goes to others' wives, is doomed to destruction.

14. PUÑÑAVAGGA — SECTION OF MERIT

151. Idha nandati pecca nandati
katapuñño ubhayattha nandati
puññaṃ me katanti nandati
bhiyyo nandati sugatiṃ gato.

He who has done meritorious deeds rejoices both in his present life and in the hereafter. In his present life he rejoices that he has done good deeds. In the hereafter he will rejoice all the more.

152. Idha modati pecca modati
katapuñño ubhayattha modati
so modati so pamodati
disvā kammavisuddhimattano.

He who has done meritorious deeds rejoices both in his present life and in the hereafter. Seeing the flawlessness of his actions, he rejoices more and more.

๑๕๓. ปุญฺญญฺเจ ปุริโส กยิรา กยิราเถนํ ปุนปฺปุนํ
ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย.

ถ้าบุรุษพึงทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำความสุขมาให้.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๐.

๑๕๔. มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส น มตฺตํ อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺโภปิ ปูรติ
อาปูรติ ธีโร ปุญฺญสฺส โถกํ โถกํปิ อาจินํ.

ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่า มีประมาณน้อย จักไม่มาถึง, แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกลงมาฉันใด, ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญอยู่แม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มได้ด้วยบุญฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๑.

๑๕๕. สหาโย อตฺถชาตสฺส โหติ มิตฺตํ ปุนปฺปุนํ
สยํ กตานิ ปุญฺญานิ ตํ มิตฺตํ สมฺปรายิกํ.

สหายเป็นมิตรของคนผู้มีความต้องการเกิดขึ้นบ่อย ๆ, บุญทั้งหลายที่ตนทำเอง บุญนั้นจะเป็นมิตรในสัมปรายภพ.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๕๑.

153. Puññañce puriso kayirā
kayirāthenaṃ punappunaṃ
tamhi chandhaṃ kayirātha
sukho puññassa uccayo.

If a man wants to do good, let him do it again and be glad of it, for happiness is the outcome of the accumulation of good deeds.

154. Māvamaññetha puññassa
na mattaṃ āgamissati
udabindunipātena
udakumbhopi pūrati
āpūrati dhīro puññassa
thokaṃ thokaṃpi ācinaṃ.

Let a man not look down upon a small amount of good deeds, thinking that is will not bear fruit. This can be represented as a water-pot which can be filled by the dripping of water. A wise man, gradually accumulating his merits, will at length attain its perfection.

155. Sahāyo atthajātassa
hoti mittaṃ punappunaṃ
sayaṃ katāni puññāni
taṃ mittaṃ samparāyikaṃ.

Just as a companion (one who does not desert his friend) becomes a real friend of him who is in need of help, so is the accumulated merit to the person in the hereafter.

๑๕. มัจจุวัคค์ คือหมวดความตาย

๑๕๖. อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา ชีวิตํ อุปรุชฺฌติ
อายุ ขียติ มจฺจานํ กุนฺนทีนํว โอทกํ.

วันคืนย่อมล่วงไป ชีวิตย่อมหมดเข้าไป อายุของสัตว์ย่อมสิ้นไป ดุจน้ำแห่งลำธารย่อมหมดไปฉะนั้น.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๑๕๖. ขุ. มหา. ๒๙/๑๔๔.

๑๕๗. อปฺปมายุ มนุสฺสานํ หีเฬยฺย นํ สุโปริโส
จเรยฺยาทิตฺตสีโสว นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม.

อายุของมนุษย์มีน้อย คนดีพึงดูถูกอายุนั้นเสีย พึงประพฤติดังคนมีศีรษะถูกไฟไหม้ เพราะมฤตยูจะไม่มาถึงย่อมไม่มี.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๑๕๘. ขุ. มหา. ๒๙/๑๔๓.

๑๕๘. ทหรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา
สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ สพฺเพ มจฺจุปรายนา.

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต ล้วนไปสู่อำนาจแห่งความตาย ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๔๔๘. ขุ. มหา. ๒๙/๑๔๕.

15. MACCUVAGGA — SECTION OF DEATH.

156. Accayanti ahorattā
jīvitaṃ uparujjhati
āyu khīyati maccānaṃ
kunnadīnaṃva odakaṃ.

Time flits by—day after day and night after night. The span of life is incessantly consumed. Life is gradually using up its duration like a rivulet being gradually dried up.

157. Appamāyu manussānaṃ
hīḷeyya naṃ suporiso
careyyādittasīsova
natthi maccussa nāgamo.

So short is human life that it should be treated by a virtuous person as a worthless thing. Since death is absolutely certain to come, let a man make haste (in putting the doctrine to practice) like a person whose head is already on fire.

158. Daharā ca mahantā ca
ye bālā ye ca paṇḍitā
sabbe maccuvasaṃ yanti
sabbe maccuparāyanā.

All sentient beings, whether young or old, foolish or wise, are to go to the power of death, which is their destination.

๑๕๙. น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ
น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส
น วิชฺชตี โส ชคติปฺปเทโส
ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจุ.

จะอยู่บนอากาศ อยู่กลางสมุทร เข้าไปสู่หลืบเขา ก็ไม่พ้นจากมฤตยูได้ ประเทศคือดินแดนที่มฤตยูจะไม่รุกรานผู้อยู่ ไม่มี.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๒.

๑๖๐. ปุปฺผานิ เหว ปจินนฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
อติตฺตํ เยว กาเมสุ อนฺตโก กุรุเต วสํ.

มฤตยูทำนรชนผู้มัวเลือกเก็บดอกไม้ (กามคุณ) มีใจข้องในอารมณ์ต่าง ๆ ไม่อิ่มในกาม ไว้ในอำนาจได้.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๑.

๑๖๑. ยถา ทณฺเฑน โคปาโล คาโว ปาเชติ โคจรํ
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อายุํ ปาเชนฺติ ปาณินํ.

ผู้เลี้ยงโค ย่อมต้อนฝูงโคไปสู่ที่หากินด้วยพลองฉันใด. ความแก่และความตาย. ย่อมต้อนอายุของสัตว์มีชีวิตทั้งหลายไปฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๓.

159. Na antalikkhe na samuddamajjhe
na pabbatānaṃ vivaraṃ pavīsaṃ
na vijjatī so jagatippadeso
yatraṭṭhitaṃ nappasaheyya maccu.

Not in the sky, nor in the middle of the sea, nor in cave of a mountain can be found a place where a mortal cannot be overcome by death.

160. Pupphāni heva pacinantaṃ
byāsattamanasaṃ naraṃ
atittaṃ yeva kāmesu
antako kurute vasaṃ.

Still busy gathering the attractive flowes of sensual pleasure, a man, imprisoned in the cocoon of sensuality will be caught up by death before he is satisfied.

161. Yathā daṇḍena gopālo
gāvo pājeti gocaraṃ
evaṃ jarā ca maccu ca
āyuṃ pājenti pāṇinaṃ.

Just as a cowherd drives out his cattle to pasture with a stave, so do old age and death drive out the life of man.

๑๖๒. ยถาปิ กุมฺภการสฺส กตา มตฺติกภาชนา
สพฺเพ เภทปริยนฺตา เอวํ มจฺจาน ชีวิตํ.

ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำแล้ว ล้วนมีความแตกเป็นที่สุด แม้ฉันใด, ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็ฉันนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๔๔๘. ขุ. มหา. ๒๙/๑๔๕.

๑๖๓. ยถา วาริวโห ปูโร วเห รุกฺเข ปกูลเช
เอวํ ชราย มรเณน วุยฺหนฺเต สพฺพปาณิโน.

ห้วงน้ำที่เต็มฝั่ง พึงพัดต้นไม้ซึ่งเกิดอยู่ที่ตลิ่งไปฉันใด, สัตว์มีชีวิตทั้งปวงย่อมถูกความแก่และความตายพัดไปฉันนั้น.

(เตมิยโพธิสตฺต) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๖๔.

๑๖. วาจาวคฺค์ คือหมวดวาจา

๑๖๔. กลฺยาณิเมว มุญฺเจยฺย น หิ มุญฺเจยฺย ปาปิกํ
โมกฺโข กลฺยาณิยา สาธุ มุตฺวา ตปฺปติ ปาปิกํ.

พึงเปล่งวาจางามเท่านั้น ไม่พึงเปล่งวาจาชั่วเลย การเปล่งวาจางามยังประโยชน์ให้สำเร็จ คนเปล่งวาจาชั่วย่อมเดือดรอน.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

162. Yathāpi kumbhakārassa
katā mattikabhajanā
sabbe bhedapariyantā
evaṃ maccāna jīvitaṃ.

Just as clay-pots made by potters are to be broken at last, so are the lives of sentient beings.

163. Yathā vārivaho pūro
vahe rukkhe pakūlaje
evaṃ jarāya maraṇena
vuyhante sabbapāṇino.

Just as a flood sweeps away with its current the trees on either bank, so are the lives of sentient beings swept away by decay and death.

16. VĀCĀVAGGA – SECTION OF SPEECH

164. Kalyāṇimeva muñceyya
na hi muñceyya pāpikaṃ
mokkho kalyāṇiyā sādhu
mutvā tappati pāpikaṃ.

Only good words should be spoken, never evil ones. Uttering good words is profitable. One who utters evil words will have to regret.

๑๖๕. ตเมว วาจํ ภาเสยฺย ยายตฺตานํ น ตาปเย
ปเร จ น วิหึเสยฺย สา เว วาจา สุภาสิตา.

บุคคลพึงกล่าววาจาที่ไม่เป็นเหตุยังตนให้เดือดร้อน และไม่เป็นเหตุเบียดเบียนผู้อื่น, วาจานั้นแล เป็นสุภาษิต.

(วงฺคีสเถร) ขุ. สุ. ๒๕/๔๑๑.

๑๖๖. นาติเวลํ ปภาเสยฺย น ตุณฺหี สพฺพทา สิยา
อวิกิณฺณํ มิตํ วาจํ ปตฺเต กาเล อุทีริเย.

ไม่ควรพูดจนเกินกาล ไม่ควรนิ่งเสมอไป เมื่อถึงเวลาก็ควรกล่าววาจาที่ไม่พื้นเฝือพอกำหนดได้.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๓๓๙.

๑๖๗. ปิยวาจเมว ภาเสยฺย ยา วาจา ปฏินนฺทิตา
ยํ อนาทาย ปาปานิ ปเรสํ ภาสเต ปิยํ.

บุคคลควรกล่าววาจาที่น่ารักอันผู้ฟังยินดีเท่านั้น เพราะคนดีย่อมไม่ถือคำหยาบของชนเหล่าอื่น กล่าวแต่คำไพเราะเท่านั้น.

(วงฺคีสเถร) ขุ. สุ. ๒๕/๔๑๒.

165. **Tameva vācaṃ bhāseyya**
yāyattānaṃ na tāpaye
pare ca na vihiṃseyya
sā ve vācā subhāsitā.

One should speak a word which does not cause regret to himself and is not harmful to others. That kind of words is well-spoken.

166. **Nātivelaṃ pabhāseyya**
na tuṇhī sabbadā siya
avikiṇṇaṃ mitaṃ vācaṃ
patte kale udīraye.

One should not speak too much nor keep quiet all the time. When it is time to speak, let him speak moderately and not redundantly.

167. **Piyavācameva bhāseyya**
yā vācā paṭinanditā
yaṃ anādāya pāpāni
paresaṃ bhāsate piyaṃ.

Let a man speak what is pleasant and cheerful. A wise man does not pay attention to others' insult and always speak what is delightful.

๑๖๘. ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส กุธารี ชายเต มุเข
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํ.

คนที่เกิดมาแล้ว มีขวานเกิดมาในปากด้วย เป็นขวานที่คนเขลาผู้กล่าวคำชั่วใช้ฟันตนเอง.

(พุทฺธ) องฺ. ทสก. ๒๔/๑๘๕.

๑๖๙. ยญฺหิ กยิรา ตญฺหิ วเท ยํ น กยิรา น ตํ วเท
อกโรนฺตํ ภาสมานํ ปริชานนฺติ ปณฺฑิตา.

บุคคลทำสิ่งใด จึงควรพูดสิ่งนั้น ไม่ทำสิ่งใด ก็ไม่ควรพูดสิ่งนั้น, บัณฑิตย่อมกำหนดรู้คนที่ไม่ทำ ได้แต่พูด.

(หาริตเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๐๘.

๑๗๐. โย อตฺตเหตุ ปรเหตุ ธนเหตุ จ โย นโร
สกฺขิปุฏฺโฐ มุสา พฺรูติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ.

นรชนใด ถูกอ้างเป็นพะยาน เบิกความเท็จ เพราะเหตุแห่งตนก็ดี เพราะเหตุแห่งผู้อื่นก็ดี เพราะเหตุแห่งทรัพย์ก็ดี พึงรู้นรชนนั้นว่าเป็นคนเลว.

(พุทฺธ) ขุ. สุ. ๒๕/๓๕๐.

168. Purisassa hi jātassa
kuthārī jāyate mukhe
yāya chindati attānaṃ
bālo dubbhāsitaṃ bhaṇaṃ.

An axe is born in a mouth of everyone. It is the axe with which a fool who says evil words wounds himself.

169. Yañhi kayirā tañhi vade
yaṃ na kayirā na taṃ vade
akarontaṃ bhāsamānaṃ
parijānanti paṇḍitā.

Let a man talk of what he can do, not of what he still cannot do. He who is merely clever at speaking, but not doing, will be detected by the wise man.

170. Yo attahetu parahetu
dhanahetu ca yo naro
sakkhiputṭho musā brūti
taṃ jaññā vasalo iti.

He is a vicious person who gives false witness either for his own sake or for others' or for wealth.

๑๗๑. โย นินฺทิยํ ปสํสติ ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย
วิจินาติ มุเขน โส กลึ กลินา เตน สุขํ น วินฺทติ.

ผู้ใด สรรเสริญคนควรนินทา หรือนินทาคนควรสรรเสริญ, ผู้นั้น ย่อมเก็บโทษไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ได้สุขเพราะโทษนั้น.

(พุทฺธ) องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๔.

๑๗๒. สหสฺสมปิ เจ วาจา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ อตฺถปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ.

ถ้าวาจาประกอบด้วยบทซึ่งไม่เป็นประโยชน์แม้ตั้งพัน บุคคลฟังบทใดย่อมสงบระงับได้ บทแสดงประโยชน์นั้น บทเดียวประเสริฐกว่า.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๘.

๑๗. วิริยวคฺค คือหมวดความเพียร

๑๗๓. อปฺปเกนปิ เมธาวี ปาภเฏน วิจกฺขโณ
สมุฏฺฐาเปติ อตฺตานํ อณุํ อคฺคึว สนฺธมํ.

ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนแม้น้อย เหมือนคนก่อไฟขึ้นฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒.

171. Yo nindiyaṃ pasaṃsati
taṃ vā nindati yo pasaṃsiyo
vicināti mukhenaso kaliṃ
kalinā tena sukhaṃ na vindati.

He 'collects evil with his own month' when he praises one who should be blamed or blames one who should be praised. Such a person will thereby never find happiness.

172. Sahassamapi ce vācā
anatthapadasañhitā
ekaṃ atthapadaṃ seyyo.
yaṃ sutvā upasammati.

A thousand useless words is not worth one by which the mind can be calmed after listening to it.

17. VIRIYAVAGGA – SECTION OF EFFORT.

173. Appakenapi medhāvī
pābhaṭena vicakkhaṇo
samuṭṭhāpeti attānaṃ
aṇuṃ aggiṃva sandhamaṃ

Just as a man blows a small fire into a flame, so a man of wisdom and discernment can make money even from a small investment.

๑๗๔. อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อปฺเปน พหุเกน วา
ยํ ยํ วิวหเต รตฺติ ตทูนนฺตสฺส ชีวิตํ.

บุคคลควรทำวันคืนไม่ให้ว่างเปล่าจากประโยชน์น้อยหรือมาก เพราะวันคืนผ่านบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมพร่องจากประโยชน์นั้น.

(สิริมณฺฑเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๓๕.

๑๗๕. อุฏฺฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิธานวา
สมํ กปฺเปติ ชีวิตํ สมฺภตํ อนุรกฺขติ.

ผู้ขยันในหน้าที่การงาน ไม่ประมาท เข้าใจจัดการ เลี้ยงชีวิตสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาไว้ได้.

(พุทฺธ) องฺ. อฏฺฐก. ๒๓/๒๘๘.

๑๗๖. จกฺขุมา วิสมานีว วิชฺชมาเน ปรกฺกเม
ปณฺฑิโต ชีวโลกสฺมึ ปาปานิ ปริวชฺชเย.

เมื่อความบากบั่นมีอยู่ บัณฑิตพึงเว้นบาปในโลกนี้เสีย เหมือนคนมีจักษุเว้นทางอันไม่เรียบร้อยเสียฉะนั้น.

(พุทฺธ) ขุ. อุ. ๒๕/๑๔๘.

174. Amoghaṃ divasaṃ kayirā
appena bahukena vā
yaṃ yaṃ vivahate ratti
tadūnantassa jīvitaṃ

Let not a man waste his day and night from more on less benefit. The more he wastes, the more his life meets with emptiness.

175. Uṭṭhātā kaṃmadheyyesu
appamatto vidhānavā
samaṃ kappeti jīvitaṃ
saṃbhataṃ anurakkhati.

He can safeguard his wealth who is industrious, careful, clever at managing the affairs and moderate in his mode of living.

176. Cakkhumā visamānīva
vijjamāne parakkame
paṇḍito jīvalokasmiṃ
pāpāni parivajjaye.

Let a man with perseverance abstain from doing evil deeds, like person who, not being blind, avoids the uneven roads.

๑๗๗. โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทฬฺหํ.

ผู้ใด เกียจคร้าน มีความเพียรต่ำ พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี แต่ผู้ปรารภความเพียรมั่นคง มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวประเสริฐกว่าผู้นั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๓๐.

๑๗๘. โย จ สีตญฺจ อุณฺหญฺจ ติณา ภิยฺโย น มญฺญติ
กรํ ปุริสกิจฺจานิ โส สุขา น วิหายติ.

ผู้ใด ไม่สำคัญความหนาวและความร้อนให้ยิ่งไปกว่าหญ้า, ผู้นั้น เมื่อทำกิจของบุรุษ ย่อมไม่เสื่อมจากความสุข.

(พุทฺธ) ที. ปาฏิ. ๑๑/๑๙๙.

๑๘. สัทธาวัคค์ คือหมวดศรัทธา

๑๗๙. เอโกปิ สทฺโธ เมธาวี อสฺสทฺธานํ จ ญาตินํ
ธมฺมฏฺโฐ สีลสมฺปนฺโน โหติ อตฺถาย พนฺธุนํ.

ผู้มีศรัทธา มีปัญญา ตั้งในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล แม้คนเดียว ย่อมเป็นประโยชน์แก่ญาติและพวกพ้องผู้ไม่มีศรัทธา.

(ปสฺสิกเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๐๖.

177. **Yo ca vassasataṃ jīve**
kusīto hīnavīriyo
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo
viriyaṃ ārabhato dalhaṃ

A hundred years of a person who is lazy and inactive is not worth one day of him who has a strong effort.

178. **Yo ca sītañca uṇhañca**
tiṇā bhiyyo na maññati
karaṃ purisakiccāni
so sukhā na vihāyati.

When a man does not reckon the heat and cold more than the grass (does), he is sure to be rewarded with happiness in the long run.

18. SADDHĀVAGGA — SECTION OF FAITH.

179. **Ekopi saddho medhāvī**
assaddhānaṃ ca ñatinaṃ
dhammaṭṭho sīlasampanno
hoti atthāya bandhunaṃ.

Even though there may be one person in a family who has a reasonable faith, who is wise, righteous and well-behaved, that person can be helpful to his relatives or friends who have wrong views.

๑๘๐. ทสฺสนกาโม สีลวตํ   สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺฉติ
วิเนยฺย มจฺเฉรมลํ   ส เว สทฺโธติ วุจฺจติ.

ผู้ใด ใคร่เห็นผู้มีศีล ปรารถนาฟังพระสัทธรรม บันเทามลทินคือความตระหนี่ได้, ผู้นั้นแล ท่านเรียกว่าผู้มีศรัทธา.

(พุทฺธ) องฺ. ติก. ๒๐/๑๘๑.

๑๘๑. สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน   ยโส โภคสมปฺปิโต
ยํ ยํ ปเทสํ ภชติ   ตตฺถ ตตฺเถว ปูชิโต.

ผู้มีศรัทธา ประกอบด้วยศีล เพียบพร้อมด้วยยศและโภคะ จะไปสู่ประเทศใด ๆ ย่อมเป็นผู้อันเขาบูชาในประเทศนั้น ๆ.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๕๕.

๑๘๒. เย นํ ททนฺติ สทฺธาย   วิปฺปสนฺเนน เจตสา
ตเมว อนฺนํ ภชติ   อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

บุคคลเหล่าใด มีใจผ่องใส ย่อมให้ข้าวด้วยศรัทธา, บุคคลเหล่านั้น ย่อมได้ข้าวนั้นเองทั้งโลกนี้ ทั้งโลกหน้า.

(พุทฺธ) สํ. ส. ๑๕/๔๒.

**180. Dassanakāmo sīlavataṃ
saddhammaṃ sotumicchati
vineyya maccheramalaṃ
sa ve saddhoti vuccati.**

He is called "Faithful" who wants to see the righteous one and listen to his teachings and who gets rid of his mental stain of miserliness.

**181. Saddho sīlena sampanno
yaso bhogasamappito
yaṃ yaṃ padesaṃ bhajati
tattha tattheva pūjito.**

He who has a reasonable faith, practises the Code of Discipline and Morality, and is endowed with wealth and rank, is always respected wherever he goes.

**182. Ye naṃ dadanti saddāya
vippasannena cetasā
tameva annaṃ bhajati
asmiṃ loke paramhi ca.**

Those who, out of piety and purity of mind, distribute rice, will obtain rice both in this world and in the hereafter.

๑๙. สีลวคฺค์ คือหมวดศีล

๑๘๓. อาทิ สีลํ ปติฏฺฐา จ กลฺยาณานญฺจ มาตุกํ
ปมุขํ สพฺพธมฺมานํ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

ศีลเป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย เป็นประมุขของธรรมทั่วไป เพราะฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์.

(สีลวเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๘.

๑๘๔. อวณฺณญฺจ อกิตฺติญฺจ ทุสฺสีโล ลภเต นโร
วณฺณํ กิตฺตึ ปสํสญฺจ สทา ลภติ สีลวา.

นรชนผู้ทุศีล ย่อมได้รับความติเตียนและความเสียชื่อเสียง, ส่วนผู้มีศีล ย่อมได้รับชื่อเสียงและความยกย่องสรรเสริญทุกเมื่อ.

(สีลวเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๗.

๑๘๕. อิเธว กิตฺตึ ลภติ เปจฺจ สคฺเค จ สุมโน
สพฺพตฺถ สุมโน ธีโร สีเลสุ สุสมาหิโต.

ผู้มีปรีชา ตั้งมั่นดีแล้วในศีล ย่อมได้รับชื่อเสียงในโลกนี้ ละไปแล้ว ย่อมดีใจในสวรรค์ ชื่อว่าย่อมดีใจในที่ทั้งปวง.

(สีลวเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๘.

19. SĪLAVAGGA – SECTION OF MORALITY.

183. Ādi sīlaṃ patiṭṭhā ca
kalyāṇānañca mātukaṃ
pamukhaṃ sabbadhammānaṃ
tasmā sīlaṃ visodhaye.

Precept is the first refuge, the source and the chief of all other virtues. Therefore let it be purified.

184. Avaṇṇañca akittiñca
dussīlo labhate naro
vaṇṇaṃ kittiṃ pasaṃsañca
sadā labhati sīlavā.

An immoral person usually heaps blame and disgrace upon himself, while one who acts in accordance with the law of morality will always receive admiration and respect.

185. Idheva kittiṃ labhati
pecca sagge ca sumano
sabbattha sumano dhīro
sīlesu susamāhito.

In his present life a wise man who is perfectly equipped with morality is always honoured. After his death he will enter into the realm of bliss. He is thus blessed with rejoice everywhere.

๑๘๖. อิเธว นินฺทํ ลภติ เปจฺจาปาเย จ ทุมฺมโน
สพฺพตฺถ ทุมฺมโน พาโล สีเลสุ อสมาหิโต.

คนเขลา ไม่ตั้งมั่นในศีล ย่อมได้รับความนินทาในโลกนี้ และตะไปแล้วย่อมเสียใจในอบาย ชื่อว่าย่อมเสียใจในที่ทั้งปวง.

(สีลวเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๘.

๑๘๗. กาเยน วาจาย จ โยธ สญฺญโต
มนสา จ กิญฺจิ น กโรติ ปาปํ
น อตฺตเหตุ อลิกํ ภณาติ
ตถาวิธํ สีลวนฺตํ วทนฺติ.

ผู้ใดในโลกนี้ สำรวมทางกายวาจาและใจ ไม่ทำบาปไร ๆ และไม่พูดพล่อย เพราะเหตุแห่งตน, ท่านย่อมเรียกคนอย่างนั้นว่า ผู้มีศีล.

(สรภงฺคโพธิสตฺต) ขุ. ชา. จตฺตาฬีส. ๒๗/๕๔๐.

๑๘๘. ตสฺมา หิ นารี จ นโร จ สีลวา
อฏฺฐงฺคุเปตํ อุปวสฺสุโปสถํ
ปุญฺญานิ กตฺวาน สุขุทฺรยานิ
อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐานํ.

เพราะฉะนั้น หญิงและชายผู้มีศีล รักษาอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ทำบุญอันมีสุขเป็นกำไร จึงไม่ถูกติเตียน ย่อมเข้าถึงสถานสวรรค์.

(พุทฺธ) องฺ. ติก. ๒๕/๒๗๖.

186. Itheva nindaṃ labhati
peccāpāye ca dummano
sabbattha dummano bālo
sīlesu asamāhito.

A fool who is fickle in his practising morality is always blamed. He will even regret after his death. He is always doomed to misery.

187. Kāyena vacāya ca yodha saññato
manasā ca kiñci naroti pāpaṃ
na attahetu alikaṃ bhaṇāti
tathāvidhaṃ silavantaṃ vadanti.

He has his words, deeds and thoughts well-controled. He never commits a sin nor talks non-sense for his own sake. Such a person is called "one who is endowed with morality."

188. Tasmā hi nārī ca naro ca sīlavā
aṭṭhanggupetaṃ upavassuposathaṃ
puññāni katvāna sukhudrayāni
aninditā saggamupenti ṭhānaṃ.

Never will a person of good conduct be blamed as long as he observes the eight precepts and keeps on making merits which is conducive to happiness. Such a person, equipped with morality, is sure to enter into the Realm of Bliss.

๑๘๙. น เวทา สมฺปรายาย น ชาติ นปิ พนฺธวา
สกญฺจ สีลสํ สุทฺธํ สมฺปรายสุขาวหํ.

เวทมนตร์ ชาติ พวกพ้อง นำสุขมาให้ในสัมปรายภพไม่ได้, ส่วนศีลของตนที่บริสุทธิ์ดีแล้ว จึงนำสุขมาให้ในสัมปรายภพได้.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. ปญฺจก. ๒๗/๑๗๕.

๑๙๐. พหุสฺสุโตปิ เจ โหติ สีเลสุ สุสมาหิโต
อุภเยน นํ ปสํสนฺติ สีลโต จ สุเตน จ.

ถ้าแม้ผู้เป็นพหุสูต เป็นผู้มั่นคงดีในศีล บัณฑิตย่อมสรรเสริญเขาด้วยคุณ ๒ ประการ คือด้วยศีลและด้วยสุตะ.

(พุทฺธ) องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๘.

๑๙๑. โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุสฺสีโล อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย สีลวนฺตสฺส ฌายิโน.

ผู้ใด ทุศีล มีใจไม่มั่นคง พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี, ส่วนคนมีศีลเพ่งพินิจ มีชีวิตอยู่วันเดียว ยังประเสริฐกว่าผู้นั้น.

(พุทฺธ) ขุ. ธ. ๒๕/๒๘.

189. Na vedā samparāyāya
na jāti napi bandhavā
sakañca sīlasaṃsuddhaṃ
samparāyasukhāvahaṃ.

Neither can the Vedas be of real help in the hereafter, nor can his birth nor relatives. Only his flawless morality can bring about the happiness in the hereafter.

190. Pahussutopi ce hoti
sīlesu susamāhito
ubhayena naṃ pasaṃsanti
sīlato ca sutena ca.

A learned man who is firm in his morality is praised both for his morality and learning.

191. Yo ca vassasataṃ jīve
dussīlo asamāhito
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo
sīlavantassa jhāyino.

A hundred years of an immoral and wavering person is not worth one day of a person who practises morality and concentration.

๑๙๒. สีลเมวิธ สิกฺเขถ อสฺมึ โลเก สุสิกฺขิตํ
สีลํ หิ สพฺพสมฺปตฺตึ อุปนาเมติ เสวิตํ.

พึงศึกษาศีลในโลกนี้ เพราะศีลที่ศึกษาดีแล้วเสพแล้วในโลกนี้ ย่อมน้อมนำมาซึ่งสมบัติทั้งปวง.

(สีลวเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๗.

๑๙๓. สีลํ รกฺเขยฺย เมธาวี ปตฺถยาโน ตโย สุเข
ปสํสํ วิตฺติลาภญฺจ เปจฺจ สคฺเค ปโมทนํ.

ผู้มีปัญญา เมื่อปรารถนาสุข ๓ อย่าง คือ ความสรรเสริญ ความได้ทรัพย์ และความละไปบันเทิงในสวรรค์ ก็พึงรักษาศีล.

(สีลวเถร) ขุ. เถร ๒๖/๓๕๗.

๑๙๔. สีลวา หิ พหู มิตฺเต สญฺญเมนาธิคจฺฉติ
ทุสฺสีโล ปน มิตฺเตหิ ธํสเต ปาปมาจรํ.

ผู้มีศีล ย่อมได้มิตรมาก ด้วยความสำรวม (กายวาจา), ส่วนผู้ทุศีล ประพฤติชั่ว ย่อมแตกจากมิตร.

(สีลวเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๗.

192. Sīlamevidha sikkhetha
asmiṃ loke susikkhitaṃ
sīlaṃ hi sabbasampattiṃ
upanāmeti sevitaṃ.

Do study the law of Morality. With morality well studied and observed in this world come all kinds of wealth.

193. Sīlaṃ rakkheyya medhāvī
patthayāno tayo sukhe
pasaṃsaṃ vittilābhañca
pecca sagge pamodanaṃ.

If a wise man hopes for the threefold enjoyment of fame, wealth and happiness in the hereafter, let him sincerely practise morality.

194. Sīlavā hi bahū mitte
saññamenādhigacchati
dussīlo pana mittehi
dhaṃsate pāpamācaraṃ.

One who practises morality, having his words and deeds well-controlled, will be befriended by many, while one who does not behave himself in accordance with morality, who is given to immoral conduct, will be shut off from his friend.

๒๐. เสวนาวัคค์ คือหมวดคบหา

๑๙๕. อสนฺเต นูปเสเวยฺย สนฺเต เสเวยฺย ปณฺฑิโต
อสนฺโต นิรยํ เนนฺติ, สนฺโต ปาเปนฺติ สุคตึ.

บัณฑิต ไม่พึงส้องเสพอสัตบุรุษ พึงเสพสัตบุรุษ เพราะอสัตบุรุษย่อมนำไปสู่นรก สัตบุรุษย่อมให้ถึงสุคติ.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. วีส. ๒๗/๔๓๗.

๑๙๖. ตครํ ว ปลาเสน โย นโร อุปนยฺหติ
ปตฺตาปิ สุรภึ วายนฺติ เอวํ ธีรูปเสวนา.

นรชนห่อกฤษณาด้วยใบไม้ แม้ใบไม้ย่อมพลอยหอมฟุ้งไปฉันใด, การส้องเสพกับนักปราชญ์ก็ฉันนั้น.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. วีส. ๒๗/๔๓๗.

๑๙๗. น ปาปชนสํเสวี อจฺจนฺตสุขเมธติ
โคธากุลํ กกณฺฏาว กลึ ปาเปติ อตฺตนํ.

ผู้ส้องเสพคนชั่ว ย่อมถึงความสุขโดยส่วนเดียวไม่ได้, เขาย่อมยังตนให้ประสบโทษ เหมือนกิ้งก่าเข้าฝูงเหี้ยฉะนั้น.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๖.

20. SEVANĀVAGGA — SECTION OF ASSOCIATION.

195. Asante nūpaseveyya
sante seveyya paṇḍito
asanto nirayaṃ nenti
santo pāpenti sugatiṃ.

Let not a wise man associate with the vicious. Let him associate with the virtuous. Because the vicious person will lead him to hell, while the virtuous person to the higher plane of existence.

196. Tagaraṃ va palāsena
yo naro upanayhati
pattāpi surabhī vāyanti
evaṃ dhīrūpasevanā.

Just as a leaf smells sweet when it wraps up a perfume herb, so does a man gain reputation when he is befriended by the wise.

197. Na pāpajanasaṃsevī
accantasukhamedhati
godhākulaṃ kakaṇṭāva
kaliṃ pāpeti attanaṃ.

He who keeps bad company cannot enjoy the absolute happiness. He inflicts evil upon himself. He is the same as an iguana in a flock of chameleons.

๑๙๘. ปาปมิตฺเต วิวชฺเชตฺวา ภเชยฺยุตฺตมปุคฺคเล
โอวาเท จสฺส ติฏฺเฐยฺย ปตฺเถนฺโต อจลํ สุขํ.

ผู้ปรารถนาความสุขที่มั่นคง พึงเว้นปาปมิตรเสีย คบแต่บุคคลสูงสุด และพึงตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน.

(วิมลเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๓๐๙.

๑๙๙. ปูติมจฺฉํ กุสคฺเคน โย นโร อุปนยฺหติ
กุสาปิ ปูติ วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนา.

นรชนห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคา แม้หญ้าคาย่อมพลอยเหม็นฟุ้งไปด้วยฉันใด, การส้องเสพกับชนพาลก็ฉันนั้น.

(ราชธิดา) ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๓๐๓.

๒๐๐. ยาทิสํ กุรุเต มิตฺตํ ยาทิสญฺจูปเสวติ,
โสปิ ตาทิสโก โหติ สหวาโส หิ ตาทิโส.

บุคคลคบคนเช่นใดเป็นมิตร และส้องเสพคนเช่นใด, เขาก็เป็นคนเช่นนั้น เพราะการอยู่ร่วมกันย่อมเป็นเช่นนั้น.

(โพธิสตฺต) ขุ. ชา. วีส. ๒๗/๔๓๗.

198. Pāpamitte vivajjetvā
bhajeyyuttamapuggale
ovāde cassa tiṭṭheyya
patthento acalaṃ sukhaṃ.

Let him who hopes for real happiness keep away from bad company. Let him associate with the virtuous persons, and respectfully follow their instructions.

199. Pūtimacchaṃ kusaggena
yo naro upanayhati
kusāpi pūti vāyanti
evaṃ bālūpasevanā.

Just as a leaf has a rotten smell when it wraps up a rotten fish, so is a person disgraced when he is befriended by the vicious person.

200. Yādisaṃ kurute mittaṃ
yādisañcūpasevati
sopi tādisako hoti
sahavāso hi tādiso.

He is apt to be the same as his friend whom he associates with, for association has its nature as such.

๒๐๑. สทฺเธน จ เปสเลน จ
ปญฺญวตา พหุสฺสุเตน จ
สขิตํ หิ กเรยฺย ปณฺฑิโต
ภทฺโท สปฺปุริเสหิ สงฺคโม.

บัณฑิต พึงทำความเป็นเพื่อนกับคนมีศรัทธา มีศีลเป็นที่รัก มีปัญญาและเป็นพหุสูต, เพราะการสมาคมกับคนดี เป็นความเจริญ.

(อานนฺทเถร) ขุ. เถร. ๒๖/๔๐๕.

201. Saddhena ca pesalena ca
paññavatā bahussutena ca
sakhitaṃ hi kareyya paṇḍito
bhaddo sappurisehi saṅgamo.

A wise man should associate with a pious person who is delighted wtth morality and who is bleseed with wisdom and knowledge, for it is a blessing to associate with such a person..

Printed at Mahāmakuta—Rāja—Vidyālaya Press,
Phra Sumeru Road, Bangkok, Thailand.

Nai Pinich Oosamran,
Printer and Publisher
2499

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๔๙๙